

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

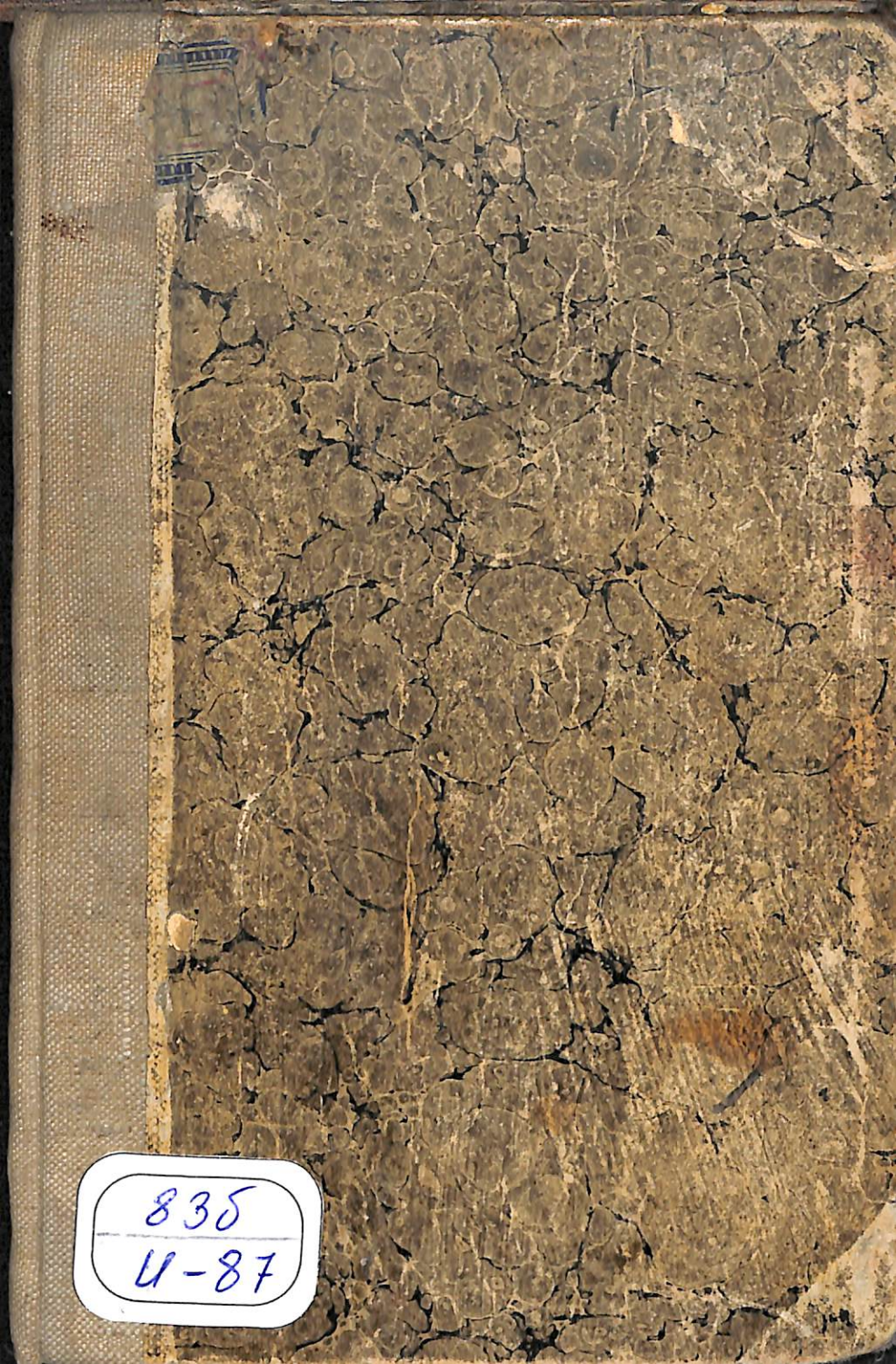
Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

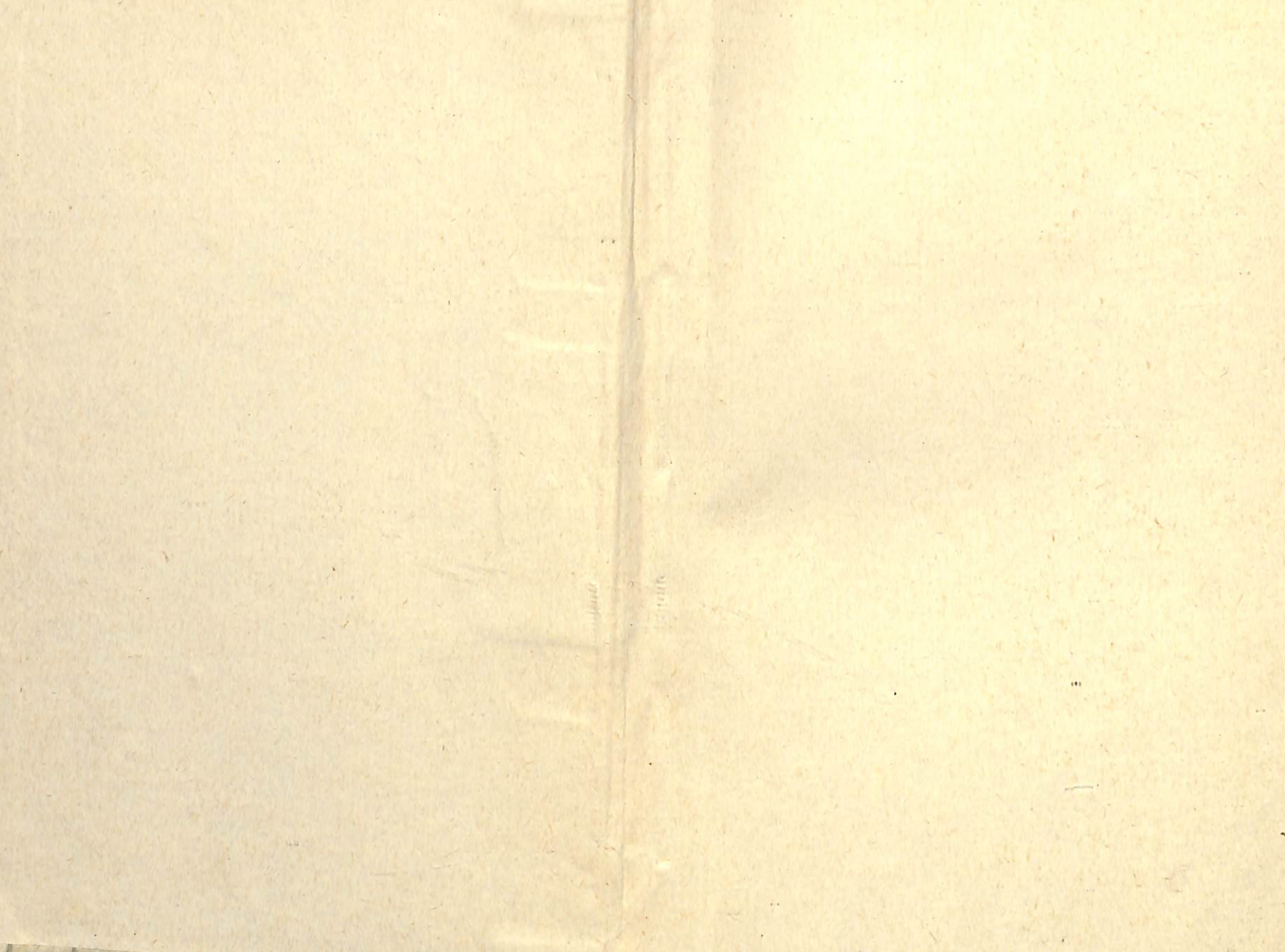
Adapt — remix, transform, and build upon the material

835

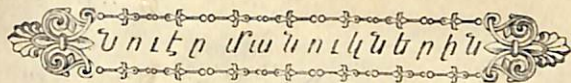
U-87

02 AUG 2013

30 MAY 2011

345
87

Ե. ՄԳՐՐԻԻ

ԼԵՐԱՆ ԱՂՋԻԿԸ

42515

Փոխարկեց օր. Մ.

Ա.Ե.	ԲԱԺԻՆ
ԲԱԺՆԻ №	
ԳՐԳԻ №	512

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպարան Կ. Մարտիրոսյանցի

1902

1509

Д-зволено цензурою. Тифлисъ 13-го марта 1902 г.

Ա.

ՊԱՊԻ ՄՕՏ ԳՆԱԼԸ

լպեան սարերի
 գտնուում էր Հինաուերց
 Մայնֆելդ քաղաքը:
 Այստեղից հազիւ նկատելի մի նեղ շաւիղ
 գնում էր դէպի վեր,
 իսկ առելի բարձր՝ այդ
 շաւիղը զալարուելով ալեման բարձրութիւնների
 վրայ՝ ղեք բարձրանում էր դէպի սարը:

Յունիս ամիսն էր. օրը պայծառ: Այդ նեղ
 շաւղով՝ Հինգ տարեկան աղջկայ ձեռիցը
 բռնած՝ գնում էր մի բարձրահասակ և առողջ
 ջակագմ կին: Չնայած որ ամառ էր, երեխա-

յին շատ տաք էին հագցրել, իսկ հին գլխարկի տակից երևում էին նրա կարմիր այտերն ու սև աչիկները:

Մօտ մի ժամ բարձրանում էին մեր ճամբորդները. վերջապէս հասան Գերֆլի փոքրիկ գիւղը և կանգ առան մի փոքրիկ տնակի առաջ:

— Սպասիր, Նունէ, ես այս ըոպէին դուրս եմ գալիս, լսուեց ներսից:

Այդ ժամանակ փոքրիկը նստեց գետնի վրայ:

Յոզնեցի, Հայդի, հարցրեց նրան ուղեկիցը:

— Այ. միայն շոգեցի:

— Մի ժամից յետոյ քեռու մօտ կըլինինք: Տնակից դուրս եկաւ մի հաստ-հաստ կին և սրանց հետ միանալով՝ շարունակեցին ճանապարհը:

— Ո՞ւր ես գնում երեխայի հետ, Նունէ, հարցրեց Եղսին, դա կարծեմ քրոջդ աղջիկն է, չէ:

— Այ՛ն. տանում եմ քեռու մօտ և այնտեղ էլ կըմնայ:

— Ի՞նչպէս, այսպէս փոքրիկ երեխային,

Թողնելու ես քեռու մօտ, բայց չէ՞ որ նա մէնամենակ ապրում է սարի ծայրին. երեխան ինչպէս կարող է նրա մօտ դիմանալ. իսկ դու ինչ ես անելու:

— Ես գնալու եմ Փոսնիֆուրտ այն ընտանիքը, որի մօտ անցեալ տարի ծառայում էի, նրանք ինձ խնդրեցին, որ ձմեռն էլ գնամ. ես չհամաձայնուեցի, իսկ այժմ անպատճառ պիտի գնամ:

— Բայց ինչ կըլինի երեխայի դրուժիւնը, մի մտածիր, Նունէ:

— Մտածելու բան չկայ, Եղսի. բայց ես պարմանում եմ, որ Գերֆլում ամենքը նրան քեռի են կոչում և միևնույն ժամանակ այնպէս վատ կարծիք ունին նրա մասին. ինչ անենք թէ նա միայնակ կեանք է վարում և ոչոքի մօտ չի լինում, կսրելի է շատ վշտացած է և էլ չի ուզում ոչոքի երեսը տեսնել: Ի՞նչ ես կարծում, որքան ծանր պէտք է լինէր նրա համար իւր միակ որդու մահը. իսկ Հայդին այն մեռած որդու աղջիկն է, և նա պարտաւոր է պահելու իւր այս թուռանը:

Մինչդեռ սրանք այսպէս խօսում էին

Հայդին անյայտացել էր. շատ դէս ու դէն նա-
յելով՝ նրանք նկատեցին, որ նա Պետրոսի ու
նրա այժերի հետ միասին մագլցում էր սարի
վրայ: Եղսին կանգ առաւ մի հին խրճիթի մօտ
ու ասաց.

— Յտեսութիւն, Նունէ, ես այտեղ եմ
մտնելու: Նունէն ձեռք մեկնեց իւր ուղեկցին և
նրանք բաժանուեցին: Եղսին մտաւ մի հին
ու փոքրիկ խրճիթ, որ գտնուում էր կաթսա-
յանման փոս տեղում և ամեն կողմից պաշտպա-
նուած էր քամոց:

Այս խրճիթում ապրում էր մի 11 տարեկան
տղայ Պետրոս անուհով, որ ամեն առաւօտ Գերթ-
լում հաւաքում էր այժերը և սարը տանում
արածացնելու: Իսկ երբ այնտեղից վերադառնում
էր և զիւրը հասնում, նա մատները բերանը
գնելով՝ մի տեսակ շուացնում էր, և տէրերը
ճանաչելով այդ շուոցը՝ դուրս էին գալիս ու
իրանց այժերն ընդունում:

Գիւղի երեխաները շրջապատում էին այժերի
փոքրիկ հօտը և Պետրոսի համար օրուայ մէջ այդ
միակ ժամանակն էր, երբ նա կարողանում էր իւր
հասակակից տղաների հետ մի քիչ խօսել: Նա

ապրում էր մօր և կոյր տատի հետ: Առաւօտ-
ները շատ վաղ էր վեր կենում, իսկ երեկոները
այնքան ուշ էր վերադառնում, որ իսկույն ընթ-
րելով՝ քաղցր քուն էր մտնում:

Ահա այդ Պետրոսն էր, որի հետ միացել
էր մեր փոքրիկ ճամբորդը: Հայդին սկըզ-
բում դժուարութեամբ էր մագլցում. այն ինչ
Պետրոսը իւր կարճլիկ շալվարով ու բոբիկ ոտ-
ներով նայնչափ հեշտութեամբ էր թռչկոտում
քարերի վրայ, սրչափ իւր այժերը: Յանկարծ
Հայդին նստեց գետնի վրայ, հանեց բոլոր շո-
րերը, միատեղ դարսեց և շապկանց ու տակի
շրջազգեստով մնալով՝ ուրախ-ուրախ սկսեց
թռչկոտել Պետրոսի ու նրա այժերի հետ: Այ-
նուհետև նա սկսեց Պետրոսին զանազան հար-
ցեր տալ. թէ քանի այժ ունի, ո՞ւր է տանում,
այնտեղ վերևը ի՞նչ են շինում և այլն և այլն:

Պետրոսը հազիւ կարողանում էր նրա բո-
լոր հարցերին պատասխանել:

Այսպիսով նրանք հասան Նունէին, որը
զարմացած գոռաց.

— Հայդի, այդ ի՞նչ ես արել, ինչի՞ նման
ես, որտեղ են շորերդ:

«Այնտեղ է», հանդարտութեամբ ասաց աղջիկը և ձեռը մեկնեց դէպի ներքև:

— Թշուառական, գոչեց նա, այդ ո՞ր քամին փչեց խելքդ, որ շորերդ հանել ես և ինչո՞ւ:

— Չորերս ինձ հարկաւոր չեն, անտարբեր պատասխանեց աղջիկը:

— Ա՛խ, դու խղճուկ, յիմար, յանդիմանում էր Նունէն, ո՞վ պիտի գնայ շորերդ բերելու, երևի մի կէս ժամուայ ճանապարհ կըլինի: Լըսիր, Պետրոս, ինչ կըլինի վաղես, շորերը բերես, ես քեզ փող կընծայեմ:

Պետրոսն իսկոյն վաղեց, առաւ Հայդիի շորերը և շտապով վերադարձաւ: Նունէն գո՛վեց նրան, մի դրամ տուեց ու ասաց.

— Պետրոս, բեր այդ կապոցը մինչև քեռու տունը, չէ՞ որ դո՛ւ առանց այն էլ գալու ես այնտեղ:

Պետրոսը համաձայնուեց և միասին գընացին: Հայդիին այժերի հետ թուչկոտելով՝ գընում էր նրանց ետևից:

Վերջապէս նրանք հասան սարի գագաթը, որտեղ շինուած էր ծերունի քեռու խրճիթը:

Խրճիթի ետև կային երեք ահագին եղևնի երկար ու տարածուած ճիւղերով, իսկ միւս կողմը, որտեղից դիմացի գեղեցիկ հովիտն էր երևում, ծերունի քեռին մի նստարան էր շինել իւր համար և հէնց այդ ըոպէին վրան նստած՝ հանգիստ ծխում էր և նայում, թէ ինչպէս մարգլցելով բարձրանում էին Նունէն ու Հայդին Պետրոսի առաջնորդութեամբ: Թուչկոտող այժերի կայտառ հօտը շրջապատել էր ճամբորդներին: Ամենից առաջ Հայդին հասաւ ծերունուն, մօտեցաւ նրան, ձեռը մեկնեց ու ասաց.

— Բարև ձեզ, պապի:

Ծերունին զարմացած առաւ երեխայի ձեռը և երկար ժամանակ նայում էր նրա երեսին: Հայդին նոյնպէս չռած աչերով նայում էր նրան. պապը իւր երկար ու սպիտակ միջրուքով և խիտ ու միացած յօնքերով տարօրինակ մարդ էր թւում նրան:

Նունէն երկար ժամանակ նայելով նրանց վրայ՝ վերջապէս ասաց.

— Բարի օր, քեռի, ես բերել եմ ձեզ մօտ ձեր թռուին, իսկ իմ քրոջս աղջկան: Քրոջս մահից յետոյ դրան այլ ևս չէիք տեսել:

— Ի՞նչ է ուզում երեխան ինձանից, հարցրեց ծերունին. իսկ դու, Պետրոս, ինչո՞ւ այսպէս ուշ եկար, դէհ, շուտ արա, իմ այծերին էլ քշիր ու գնա՛:

Պետրոսը վախեցաւ ու շտապեց իւր գործին գնալու:

— Ես ուզում եմ երեխային ձեզ մօտ թողնել, ասաց Նունէն. այժմ ձեր հերթն է դրա մասին հօգս քաշելը, ես այլ ևս չեմ կարող:

— Լա՛ւ, ասաց ծերունին, բայց եթէ դա սկսէ լաց ու կոծ անել, այն ժամանակ ես ի՛նչ անեմ:

— Արա՛ ինչ որ կամենում ես, ես էլ չզիտէի երեխայ պահել, բայց երբ մի տարեկան Հայդին անտէր մնաց, ես իմ պարտականութիւնս համարեցի նրան խնամել և ահա՛ մինչև հիմա մօտս պահեցի: Դուք նրա պապն էք, քեռի, և եթէ նրան անխնամ թողնէք դուք էք պատասխանատու:

Նունէն, հակառակ իւր կամքի, էլի շատ վերաւորական խօսքեր վրայ տուէց, որից ծերունին սաստիկ զայրացաւ ու գռաց:

— Գնա՛, օրտեղից եկելի՛ աչնտեղ էլ գնա՛ և այլ ևս աչքիս չերևաս:

Նունէն հէնց այդ էր ուզում. շտապով մնաս բարով ասաց ու հեռացաւ: Նա ուղևորուեց դէպև Գերֆլի գիւղը, բայց իւր արածի վրայ մտածելով ցաւում էր, որովհետև Հայդի մայրը մեռնելիս՝ նրան էր յանձնել իւր աղջկան, իսկ ինքը ստիպուած եղաւ նրանից բաժանելու:

Բայց յետոյ նա ինքն իբան միտիթարեց մտածելով՝ որ իւր աշխատած փողերով Հայդի համար ընծաներ կառնէ:

— Գնանք, միայն քո կապոցը հետդ վերցրու:

— Սա ինձ հարկաւոր չէ, ընդդիմախօսեց Հայդին:

Ծերունին ուշադրութեամբ նայեց աղջկան, որի սևորակ աչերը փայլում էին հետաքրքրութիւնից, թէ ինչ պիտի տեսնի պապի սենեակում:

— Ինչո՞ւ չի հարկաւոր կապոցդ, հարցրեց ծերունին:

— Ես ուզում եմ այնպէս ման գալ, ինչպէս այժերը, իսկ նրանք ի՛նչ սիրուն ու թեթեւ ոտիկներ ունին:

— Ըհ՛ր, բայց և այնպէս վերցրու կապոցդ, պահարանում կըպահես:

Հայդին համաձայնուեց և երկուսն էլ ներս մտան մի մեծ սենեակ, որի մէջ տեղը դրած էր սեղան և մի աթոռ: Մի անկիւնում դրուած էր մահճակալ, իսկ միւսում հնոց կար շինած և մէջը կաթսայով կերակուր էր եփւում: Ուղիղ մուտքի դիմաց մի մեծ դուռ կար. պապը բաց արեց այդ դուռը. դա պահարան էր, որի մէջ ծերունու շորերն էին կախուած.

Բ.

ՊԱՊԻ ՄՕՏ

ունէի գալուց յետոյ քեռին նստեց իւր տեղում, վառեց չիբուխը և սկսեց ծխի ահագին քուլաներ արձակել: Նա բոլորովին անուշադիր թողեց երեխային և մտածմունքի մէջ խորասուզուած՝ նայում էր իւր առաջ մի կէտի:

Հայդին իւր շուրջը նայեց և այժերի քոյր (գոմը) նկատելով՝ մօտեցաւ, ներս նայեց և տեսաւ որ դատարկ էր. յետոյ դնաց խրճիթի ետև, որտեղ կային հին եղևնիներ. այնտեղից կրկին դարձաւ պապի մօտ, նա դարձեալ նոյն դիւրքով նստած՝ լուռ ծխում էր: Հայդին մօտեցաւ նրան և ձեռները մէջքին դրած՝ նայում էր պապին:

— Ի՞նչ ես ուզում, վերջապէս հարցրեց ծերունին:

— Ես ուզում եմ տեսնել, ի՛նչ ունիս տան մէջ, համարձակ պատասխանեց Հայդին:

միջի դարակներնց մէկի վրայ նրա սպիտակեղէնն էր դարսած, իսկ միւսի վրայ ամանեղէն, հաց, պանիր ու միս: Քիւռ բոլոր ունեցած-չունեցածը այս պահարանումն էր դտնուում: Հայդին իւր կապոցն էլ մէջը ձգեց. յետոյ սենեակն աչքով անցրեց ու ասաց.

— Ես սրտեղ պիտի քնեմ, պապի:

— Ա՛րտեղ որ ուզում ես, պատասխանեց ծերը:

Հայդին չորս կողմը նայեց և տեղ էր որոնում իւր համար. պապի մահճակալի մօտ փոքրիկ սանդուխք էր դրուած, որով նա բարձրացաւ կտուրը. այնտեղ բուրում էր թարմ խոտի անուշ հոտը, որովհետև այնտեղ էր դրտնուում խոտնոցը. մի փոքրիկ կլոր պստուհան էլ կար շինած, որտեղից գիմացի սարերի և հովիտների հիանալի տեսարանն էր երևում:

— Ես այստեղ կըքնեմ, հրճուանքով բացազանչեց Հայդին. ինչպէս լաւ է այստեղ, ես ինձ համար յարմար անկողին կըշինեմ մինչ այդ՝ դու մի սաւան բեր ինձ:

— Լաւ, ասաց պապը, և ներքև իջնելով՝ պահարանից հանեց մի կոշտ շոր:

— Ահա քեզ և սաւան, ասաց նա վերև բարձրանալով: Յետոյ երկուսով սլսեցին անկողինը կարգի բերել. տակը բաւական խոտ փռեցին, որ փափուկ լինի, իսկ գլխի տակ աւելի բարձր շինեցին. այնուհետև սաւան ձգեցին վրան և Հայդին ուղղեց ափերը՝ քիչ-քիչ խոտի տակ կոխելով: Անկողինն արդէն պատրաստ էր: Հայդին մի փոքր մտածելուց լետոյ գոչեց.

— Մենք մի բան մոռացանք, պապի:

— Ի՞նչը:

— Աերմակը. երբ պառկում ենք քնելու, չէ՞ որ մի բանով պիտի ծածկուենք:

— Աճմարիտ է, բայց եթէ ես վերմակ չունենամ:

— Վնաս չունի, պապի, միւսնայն է, դրա փոխարէն՝ ես վրաս էլ խօտով կըծածկեմ:

— Կո՛ց, ես կըգտնեմ և իջնելով ներքև բերեց իւր հետ մի մեծ հաստ տուպրակ:

— Սա միթէ խոտից լաւ չէ, ասաց նա:

Հայդին բոլոր ոյժը գործ դրեց, որ տուպրակը վերցնէ, անկողնու վրայ ձգէ, բայց չբարոդացաւ. այդ բանումն էլ պապը նրան օգնեց:

ների մօտ փորեց, փորած տեղերը զրեց այն չորս փայտի ծայրերին, ամրացրեց մեխերով և շինուեց ուղիղ իւր աթոռի նման մի աթոռ, միայն աւելի բարձր:

Հայդին զարմացած նայում էր պապի պարավունքին:

— Այս ինչ է, Հայդի, Հարցրեց պապը:

— Պա իմ աթոռն է, բայց ինչպէս բարձր է և ինչպէս շուտ շինեցիր, պապի, նկատեց Հայդին:

«Ի՛նչ աչքաբաց երեխայէ, Հէնց ամեն բան նկատում է», ինքն իրան մտածում էր պապը:

Մութն արդէն ընկել էր, երբ նրանք իրճիթ վերադարձան: Հին եղևնիների խիտ ճիւղերը աղմկում էին քամուց: Այս անսովոր աղմուկը Հայդիին շատ էր դուր գալիս. նա ուրախ-ուրախ թռչկոտում էր, մէկ ծառից Հեռանում, միւսի մօտ էր վազում. իսկ պապը դռան շէմքին կանգնած՝ նայում էր նրան: Յանկարծ մի սոււրց լսուեց: Հայդին կանգ առաւ և տեսաւ որ սարից իջնում էր Պետրոսը իւր այծերի հետ. նա ուրախ ճչոցով առաջ վազեց և հօտի մէջ խառնուելով՝ փաթաթուեց

իւր հին ծանօթներին: Երբ նրանք խրճիթին հասան, այծերից երկուսը, սմենասիրունները, սպիտակ և խարտեաշ գոյնով, պապի մօտ վազեցին և սկսեցին լիզել նրա բռի միջի աղը: Պետրոսը մնացած այծերի հետ շարունակեց իւր ճանապարհը:

Հայդին անչափ ուրախ էր. նա ձեռով շոյում էր այծերից մէկին կամ միւսին:

— Սրանք մերն են, պապի, երկուսն էլ մերն են. սրանք քողը կերթան քնելու և միշտ մեզ մօտ կրմնան:

— Այո՛, այո՛, բոլոր հարցերին պատասխանում էր ծերունին:

— Հայդի, գնա՛ քո ամանը և մի քիչ էլ հաց բեր:

Աղջիկը բերեց:

Պապը կթեց սպիտակ այծը, ամանը լցրեց և Հայդիին տալով ասաց.

— Խմիր և գնա՛ քնելու, իսկ ես այծերին պիտի ներս տանեմ: Գիշեր բարի:

— Լոյս բարի, պապի. իսկ ինչպէս են սըրանց անունները, կրկին յետ դառնալով՝ հարցրեց աղջիկը:

— Սպիտակի անունն է Չէկօ, իսկ խարտեաշինը՝ Պօղօ:

— Բարե գիշեր, Չէկօ, բարե գիշեր, Պօղօ, ուրախ կանչում էր Հայդին:

Յետոյ նա գնաց նստեց խրճիթի առաջ նստարանի վրայ և կերաւ իւր հացն ու կաթը: Քամին սաստկացաւ և ուղղակի նրա երեսին էր փչում: Նա շտապով խրճիթը մտաւ, վեր բարձրացաւ և յոգնած ընկաւ անկողնու վրայ ու խորքունք մտաւ: Պապն էլ տուն վերադարձաւ և երբ մուտն ընկաւ, պառկեց քնելու:

Գիշերը սաստիկ մըրիկ էր. քամու կատաղի հարուածներից ամբողջ խրճիթը շարժում էր, իսկ հին եղևնու ճիւղերը ճռճում և շառաչում էին:

«Մի գուցէ նա վախենում է», մտածեց ծերունին և բարձրացաւ կտուրը Հայդիի մօտ: Պայծառ լուսնի լոյսը պատուհանից ընկել էր քնած երեխայի վրայ: Հայդին քաղցր քնած էր իւր կոշտ անկողնում ձեռները դէպի վեր տարածած: Սև գանգուրները ցրուել էին նրա կարմրած երեսի շուրջը, որի վրայ փայլում էր անմեղ ժպիտը:

Պապը երկար ժամանակ սիրով նայում էր նրան, մինչև որ լուսնեակը ծածկուեց ամպերի ետև և մութը պատեց:

Ահա այն ժամանակ միայն նա իջաւ և անկողին մտաւ:

Մայրս մեծից աղջիկս

3.4.333333

Գ.

Ա Ր Օ Տ Ո Ւ Մ

Հայրին առաւօտեան շատ վաղ դարձեց-
 նրան զարթեցրեց բարձրաձայն սուլոցը: Պայ-
 ծառ արևի ճառագայթները փոքրիկ պատուհա-
 նից ընկնելով խոտնոցի պատերի ու աղջկայ ան-
 կողնու վրայ՝ ոսկու գոյն էին սփռել: Հայրին հա-
 զիւ գլխի ընկաւ, թէ ինքը որտեղ է գտնուում,
 այն էլ՝ շնորհիւ պապի բարձր ձայնի, որ նը-
 րան սթափեցրեց: Նա մտաբերեց որ ինքն այ-
 փրմ գտնուում է ծեր պապի մօտ, Այժմ լերան
 վրայ և ոչ թէ մօրաքրոջ մօտ, որտեղ նրան
 ստիպում էին հանդիստ նստել, մինչդեռ ինքը
 կուզէր վազվզել և ուրախանալ: Նա մտաբերեց
 երեկուայ օրը և սաստիկ ցանկացաւ տեսնել
 ձէկօյին և Պօգօյին:

Հայրին շտապով վեր թռաւ, մի րոպէ-
 ում հագնուեց, իջաւ սանդուխքով և դուրս վա-
 գեց խրճից:

Պետրոսը կանգնած էր իւր հօտի մօտ,
 իսկ պապը քողից դուրս էր բերում իւր այծերը:
 Հայրին բարի լոյս մաղթեց թէ Պետրոսին և
 թէ այծերին:

— Կերթան դրանց հետ արօտը, հարցրեց
 պապը:

Հայրին ուրախութիւնից սկսեց վեր-վեր
 թռչել:

— Բայց դեռ լուացուիր, արևը քեզ կը-
 տեսնէ այդպէս սև և վրադ կըծիծաղէ:

Աղջիկը գնաց լուացուելու. իսկ պապը
 Պետրոսի պարկի մէջ գրեց մի մեծ կտոր հաց,
 պանիր, աման և ասաց.

— Երեխան չի կարող ուղղակի այծից ծը-
 ծել կաթը, դու կըկթես այս ամանով երկու
 անգամ և ճաշին կըտաս խմելու. նա քեզ մօտ
 մինչև երեկոյ կըմնայ, նայիր, որ ժայռից չնկնի,
 լսում ես:

— Արևը դարձնալ կըծիծաղէ վրաս, պա-
 պի, մօտ վազելով հարցրեց Հայրին:

Նա այնպէս աշխատել էր լաւ լուացուել
 և մաքուր սրբուել կոշտ երեսօրբիչով, որ նրա
 թշերը վարդի գոյն էին ստացել:

— Ո՛չ. այժմ էլ ոչոք չի կարող վրադ ծի-
 ծաղել, պատասխանեց պապը: Բայց գիտե՞ս ինչ,
 երբ կը վերադառնաս այնտեղից, պիտի մտնես
 տաշտը և ձկան նման լողանաս: Ով որ այժե-
 րի հետ զբօսնում է, նրա ոտները թողուտում,
 սևանում են: Գէ՛հ, այժմ գնացէք:

Հայդին ուրախ-ուրախ ճանապարհ ընկաւ:
 Քամին ցրում էր վերջին ամպը և կա-
 պուտակ երկնքից արևը պայծառ լուսաւորում
 էր կանաչադարձ սարերն ու նրանց ձիւնապատ
 գագաթները: Հայդին ուրախ թռչկոտում էր
 տեղ-տեղ կանգ էր առնում և ծաղիկներ հա-
 ւաքում գոգնոցի մէջ: Պետրոսը իւր սյծերի
 ետևից էր ընկած, որովհետև նրանք էլ Հայ-
 դիփնման թռչկոտում և դէս ու դէն էին վազ-
 վզում. իսկ նա շարունակ շուացնում էր և նը-
 րանց միատեղ հաւաքում:

— Որտե՞ղ ես, Հայդի, կանչեց նա բարկա-
 ցած:

— Ես այստեղ եմ, ձայն տուեց աղջիկը:

— Ե՛կ այստեղ, բղաւեց Պետրոսը, դու վայր
 կընկնես ժայռից. քեռին պատուիրեց, որ քեզ
 մենակ չթողնեն:

Հայդին վաղեց նրա մօտ գոգնոցը լի ծա-
 ղիկներով:

— Այսօր այդքան բաւական է, ասաց Պետ-
 րոսը, եթէ բոլոր ծաղիկները այսօր քաղես, վա-
 զուան համար էլ բան չի մնայ:

Հայդին շուտով համոզուեց:

«Ի՛նչ լաւ է ամեն օր այսպէս ծաղիկներ
 քաղել», մտածեց նա:

Նրանք գնում էին այծերի ետևից, մինչև
 հասան մի փոքրիկ հովտի, որտեղ Պետրոսը
 սովորաբար արածացնում էր իւր փոքրիկ հօտը:
 Այդ հովիտը տարածւում էր եղևնիններով ծած-
 կուած քարաժայռի ստորոտում: Միւս կողմը ձր-
 ւում էին ժայռեր, որոնք տեղ-տեղ ահագին
 անդունդներ էին կազմում: Ուրեմն գուր չէր,
 որ պապը խստիւ արգելեց Պետրոսին Հայդիին
 մենակ չթողնել: Այդ տեղը ինչ-որ վայրենի և
 վտանգաւոր տեղ էր:

Այստեղ Պետրոսը տարածուեց գետնի վը-
 րայ, որ մի փոքր հանդստանայ. Հայդին էլ նըս-
 տեց Պետրոսի մօտ և սկսեց իւր շուրջը նայել:
 Ամեն տեղ խորին լուսթեան էր տիրում. եր-
 բեմն միայն մեղմ քամին օրօրում էր դաշտի

Ճաղիկները: Պետրոսի բունը տարաւ, իսկ Հայ-
դին դեռ Հիանում էր բնութեան գեղեցկու-
թիւնով: Նա իւր կեանքում առաջին անգամն
էր այսպիսի քաղցրութիւն զգում: Հայդին ծը-
ծում էր թարմ օդը, ճաղիկների քնքոյշ հոտը
և ցանկանում էր միշտ այնտեղ մնալ:

Նա յանկարծ սուր ձայն լսեց բարձրից-
վեր նայեց և տեսաւ մի ահագին թռչուն, որ
թևերը լայն բացած՝ մեծ պտոյտներ էր անում
օդում և հանդարտ վայր իջնում:

— Պետրոս, Պետրոս, արթնացիր, գոռում
էր նա, տես, ի՜նչ մեծ թռչուն է:

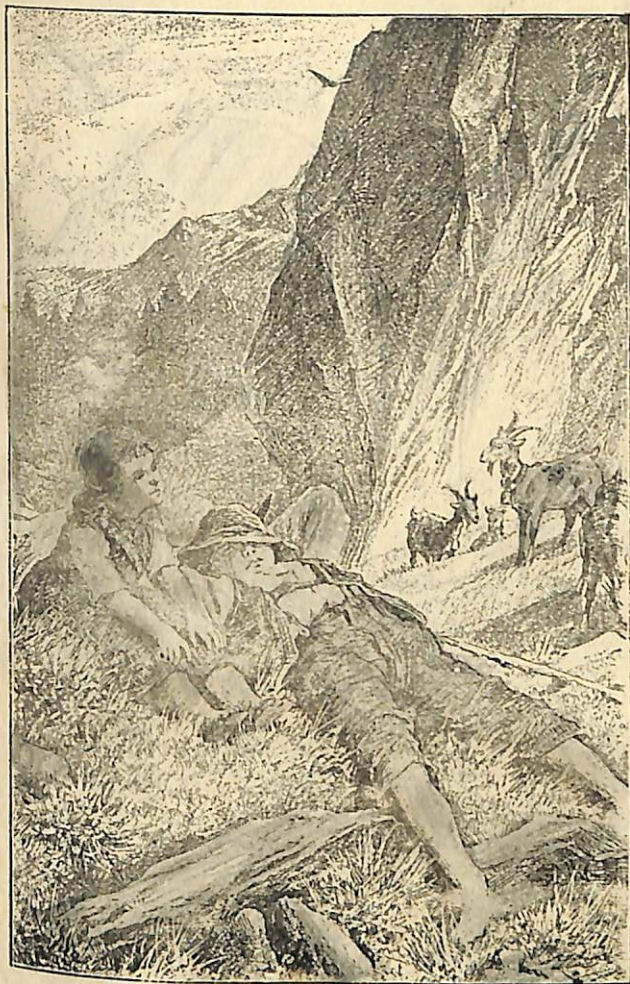
Պետրոսը վեր թռաւ. թռչունն այժմ ար-
դէն դէպի վեր էր սլանում. վերջապէս անյայ-
տացաւ սարերի ետևում:

— Ո՞ւր թռաւ նա, հարցրեց Հայդին:

— Իւր բունը կրճտնէր, պատասխանեց
Պետրոսը:

— Այնպէս բարձր. ան, ինչ լաւ կըլինի
այնտեղ: Բայց ինչո՞ւ նա այնպէս սուր ձայն էր
հանում:

— Նա միշտ այնպէս կընչում է, բացատ-
րեց Պետրոսը:

— Ե՛կ, բարձրանանք այնտեղ և տեսնենք թէ նա սրտեղ է ապրում, առաջարկեց Հայդին:

— Օ՛ր, ինչպէս կարելի է, ասաց Պետրոսը, այնտեղ այժերն էլ չեն կարող բարձրանալ: Յետոյ նա սկսեց բոլոր ուժով սուլել և բղաւել: Հայդին չէր հասկանում պատճառը. բայց այժերը լաւ հասկացան և հաւաքուեցան նրանց մօտ: Մինչդեռ Հայդին այժերի հետ խաղում ու թռչկոտում էր, Պետրոսը սկսեց ճաշի պատրաստութիւն տեսնել. նա բայեց՝ տոպրակը, հանեց միջի եղած-չեղածը. ձէկօին մօտ կանչեց, կթեց նրան, Հայդիի ամանը լցրեց և կանչեց նրան ճաշելու:

Հայդին մեծ ախորժակով խմեց երկու աման կաթ, իսկ հաց ու պանրի կէսը միայն կարողացաւ ուտել, մնացածը տուեց Պետրոսին: Պետրոսը սկզբում չէր հաւատում, բայց երբ Հայդին նրա ծնկան վրայ դրեց հացը, նա ուրախ ժպտաց, շնորհակալութիւն յայտնեց և իւր բաժինը վերջացնելուց յետոյ, այն էլ կերաւ:

Հայդին դարձեալ այժերի մօտ վաղեց և

խնդրեց Պետրոսին, որ յայտնէ նրանց սնուն-
ները: Պետրոսն էլ ամեն մէկի վրայ մատնա-
ցոյց անելով՝ ասում էր անունը:

Հայդին ամենից շատ հաւանեց սպիտակ
Ձիւնիկին: Ձիւնիկը խղճալի կերպով բառաչում
էր. Հայդին մօտեցաւ. նրան, գրկեց, փաղաք-
շեց և քաղցրութեամբ հարցրեց.

— Ի՞նչ է պատահել քեզ, Ձիւնիկ, ինչո՞ւ
ես լաց լինում:

Պետրոսը բացատրեց թէ Ձիւնիկը իւր
մօր կարօտն է քաշում, որին միքանի օր ա-
ռաջ ծախել են:

— Ա՛խ, դու խղճուկ, ասաց Հայդին քըն-
քշութեամբ գրկելով այժին. մի՛ լար, ես ամեն
օր քեզ հետ կրղբօսեմ:

Ձիւնիկը կարծես հասկանում էր, որ ի-
րան փաղաքշում են և ինքն էլ գլուխը քը-
սում էր Հայդիին:

Համարեա աննկատելի կերպով օրը մթնեց:
Հայդին լուռ նստած նայում էր վայրի ծաղիկ-
ներին, որոնք վերջալոյսի ճառագայթներից ու-
կու գոյն էին ստացել. շուրջը դաշտերի խոտերը
կաջմրին էին տալիս. իսկ երբ ձիւնապատ դա-

գաթները սկսեցին փայլել և պէճին տալ, նա
վեր թռաւ տեղից և աղաղակեց.

— Պետրո՞ս, Պետրո՞ս, տէս, ինչպէս վառ-
ւում են սարերը, երկինքը, եղևնիները, բոլորը,
բոլորը կրակի մէջ են:

— Ո՛հ, ի՛նչ սիրուն է հրեղէն ձիւնը. նա-
մէր, Պետրոս, կրակը թռչուններին էլ հասաւ:

— Այդ կրակ չէ, ասաց Պետրոսը:

— Ապա ի՛նչ է, հարցրեց Հայդին:

— Այդպէս միշտ լինում է, բացատրեց
Պետրոսը:

— Նայի՛ր, Պետրո՞ս, աղաղակեց Հայդին,
հիմա էլ բոլորը վարդագոյնի փոխուեց և՛ ձիւ-
նը, և՛ եղևնիները, և՛ ժայռերը. ի՛նչպէս են
կոչւում այդ ժայռերը:

— Նրանք անուն չունին, պատասխանեց
Պետրոսը:

— Ա՛խ, ի՛նչ սիրուն է վարդագոյն ձիւնը.
Ի՛նչպէս շատ վարդ կայ սարերի վրայ. բայց
նրանք կրկին մոխրագոյն դարձան. ա՛յ, ա՛յ, ա՛յ,
բոլորովին հանգաւ, էլ բան չմնաց, Պետրո՞ս:

Հայդին նստեց և այնպէս տխրեց, կարծես
ամեն բան վերջացել էր:

— Վաղը միւսնոյն բանը էլի կըրկնուի, մխիթարում էր նրան Պետրոսը, զէհ, վեր կաց, տուն գնանք:

Եւ այժեքին միատեղ հաւաքելով՝ ճանապարհ ընկան դէպի տունը:

— Միթէ ամեն օր այսպէս է լինում, հարցնում էր Հայդին:

— Այո, համարեա ամեն օր, պատասխանեց Պետրոսը:

— Վաղն էլ այսպէս կըլինի:

— Ի հարկէ:

Հայդին մխիթարուեց և ուրախ շարունակեց իւր ճանապարհը: Երբ քեռու խրճիթն երևաց, Հայդին նկատեց պապին, որ եղևնիների տակ նստած՝ նրան էր սպասում, և իսկոյն վազեց նրա մօտ. Ղէկօն ու Պօղօն էլ հետևեցին նրան: Իսկ Պետրոսը միւս այժեքի հետ առաջ անցաւ:

— Ախ, պապի, ինչպէս լաւ էր այնտեղ, աղաղակեց Հայդին, ժայռերը ծածկուած էին վարդերով, կապոյտ ու դեղին ծաղիկներով: Տես, ինչքան ծաղիկներ եմ բերել:

Սյո ասելով՝ Հայդին բացեց զոգնոցը. բայց որքան տխրեց, երբ տեսաւ որ ծաղիկները բոլորո-

վին թառամել էին, էլ ոչ մի թերթիկ չէր մնացել:

— Ախ, պապի, այս ինչ է դառել, վախեցած աղաղակեց Հայդին:

— Աւելի ախորժելի էր նրանց արևի տակ ծաղիկել, քան թէ քո գոգնոցում լինել, այդ պատճառով թառամել են. բացատրեց պապը: Այժմ գու գնա լողացիր, իսկ ես կաթ բերեմ, որ ընթրենք:

Երբ նրանք ընթրիքի նստան՝ Հայդին յանկարծ հարցրեց.

— Պապի, ինչո՞ւ այն մեծ թռչունն այնպէս բղաւում էր:

— Նա ծիծաղում է մարդկանց վրայ, որոնք գիւղերում ապրելով՝ միշտ կուտում ու վիրաւորում են իրար և բարձրից կանչում է.

«Ամօթ ձեզ»:

— Իսկ ինչո՞ւ այն սարերն անուն չունին:

— Ինչպէս չունին, նկարագրիլ գոնէ մի սար, և ես կասեմ թէ նա ինչպէս է կոչւում:

Հայդին նկարագրեց մի ժայռոտ սար երկու դագաթով, իսկ պապն ասաց.

— Նա կոչւում է «Բագէի բուն», էլի ինչ տեսակ սարեր տեսար:

Հայրին մի սարի մասին էլ պատմեց, թէ
զագաթի վրայ ձիւնապատ մեծ հովիտ ունէր.
Երեկոյեան նա ամբողջովին կրակի մէջն էր,
յետոյ վարդազոյն դառաւ, իսկ վերջը հանդաւ:

— Կընշանակէ, դու լմու ժամանակ անց
կացրիր արօտում, հաւանեցիր:

— Ո՛հ, այո՛, պապի, բացազանչեց Հայրին
և պատմեց թէ ինչպէս լաւ էր, երբ փայլում
էին սարերի ձիւնները և ամբողջ երկինքը:

Պապը բացատրեց թէ ինչու արևի մայր
մտնելիս՝ սարերն ու երկինքը փայլում են:

— Երբ արեգակը բարի գիշեր է մաղթում
սարերին, ասաց պապը, նա ուղարկում է նրանց
ամենալաւ ճառագայթները, որ մինչև առաւօտ
նրան չմոռանան:

Այս բացատրութիւնը Հայրին շատ հա-
ւանեց և տեսնելու սաստիկ ցանկութիւն զգաց,
թէ ինչպէս առաւօտը արևը ծագելիս՝ կողջու-
նէ սարերին: Նա գնաց քնելու և շուտով ա-
մենաքաղցր քունը մտաւ: Երագում նա տեսաւ
փայլուն սարեր, կանաչազարդ դաշտեր, կարմիր
վարդեր, գոյնգոյն ծաղիկներ, իսկ նրանց մէջ
թռչկոտող Ձիւնիկը: ~~XXXX~~

Արայ.

SUSI VOS

իւս օրը, վաղ առաւօտեան, Պետրոսն
արօտատեղ գնալիս՝ անց կացաւ քեռու խրճթի
առջևից՝ նրա այծերն ու Հայրիին էլ հետը տա-
նելու:

Այսպէս անցնում էին օրերը. Հայրին ա-
րևից սևացել, թշերը վարդազոյն էին դառել
և ինչպէս անհոգ թռչնակ՝ դոհ էր իւր ազատ
կեանքից: Աշունն եկաւ և քամին աւելի յա-
ճախ ու բարձրաճայն սկսեց ոռնալ: Մի այդ-
պիսի առաւօտ պապն ասաց Հայրիին.

— Այսօր սաստիկ քամի է, դու կըմնաս
տանը:

Պետրոսին շատ էլ դուր չեկաւ այս լուրը.
Հայրիի հետ ուրախ էր լինում, այծերն էլ սո-
վորել էին նրա ձայնին, և սիրով մօտ էին վա-
զում, երբ նա կանչում էր. բացի զրանից Հայ-
րին իւր հացի մնացորդը միշտ տալիս էր Պետ-
րոսին. ուրեմն նա այս բոլորից զրկուելու էր:

Բայց Հայդին ամենևին չտխրեց. նա ամեն բանով հետաքրքրուած էր և զբաղուած. նա խսկի չէր ձանձրանում և ժամերով նայում էր, թէ ինչպէս էր պապը պանիր պատրաստում:

Յրտեան ընկան: Այժմ ամբողջովին և նրա շրջակայքը ձիւնով ծածկուեցան. Պետրոսն այլ ևս չէր կաց. այժերը օր ու գիշեր իրանց քողերումն էին անց կացնում:

Մի անգամ երբ պապն ու Հայդին նստած էին հնոցի մօտ, դրսից յանկարծ ոտի ձայն լսեցին. դուռը բացուեց և ներս մտաւ Պետրոսը:

— Բարի երեկոյ ձեզ, ասաց նա ուրախ ժպիտով և մօտեցաւ կրակին:

Արայի ձիւնը հալուած և կաթկթում էր նրա շորերից:

— Հ'ը, այժերի զօրապետ, ինչպէս ես: Այժմ էլ զօրք չունիս և քարեգրիչ ես ծծում:

— Ինչո՞ւ է ծծում քարեգրիչը, հետաքրքրութեամբ հարցրեց Հայդին:

— Չմեռը սա դպրոց է գնում, որտեղ սովորեցնում են կարգալ գրել, և որովհետեւ սրա համար շատ դժուար է սովորելը, ստիպուած է լինում միայն քարեգրիչը ծծել. այնպէս չէ՞, զօրապետ:

— Այո, այո, ճիշտ է, հաստատեց Պետրոսը:

Մինչդեռ պապը ընթրիքի պատրաստութիւն էր տեսնում, Հայդին հարց ու փորձ էր անում Պետրոսին դպրոցի մասին, թէ ինչ բան է դպրոցը և թէ ինչ են անում այնտեղ: Աերջապէս նրանք ընթրիքի նստան: Ազգուց էր Պետրոսը մտի համ չէր տեսել և այժմ մեծ ախորժակով ուտում էր խաշած միսը:

Մութն արդէն ընկել էր, երբ ընթրիքը վերջացրին:

Պետրոսը նրանց բարի գիշեր մաղթելով՝ ասաց.

— Վիրակի օրը ես գարձեալ կըզամ, գո՛ւ էլ եկ տատի մօտ, Հայդի, նա քեզ կանչում է:

Այնուհետեւ Հայդին ամեն օր յիշեցնում էր պապին տատի մօտ գնալու մասին: Աերջապէս մի օր քեռին փաթաթում է Հայդիին մի շորում, գիւրկն առնում նրան, սահնակի վրայ նստում և սլանում են գէպի ներքեւ, երկրորդ Այժմ, որտեղ ապրում էին Հայդիի տատը (մօր մայրը) իւր հարսի և թոռան Պետրոսի հետ:

Քեռին իւր սահնակը կանգնեցրեց հէնց

Պետրոսենց խրճիթի առաջ և աղջկան դռան մօտ վայր իջեցնելով՝ ասաց.

— Մտի՛ր տատի մօտ, իսկ ես երեկոյեան կըզամ քեզ տանելու:

Հայդին բաց արեց դուռը և ներս մտաւ. դա մի փոքրիկ մուշ սենեակ էր, որտեղ սեզանի մօտ նստած մի կին Պետրոսի շորն էր կարկատում, իսկ կորացած պառաւը անկիւնում նստած թեւ էր մանում: Հայդին մտածեց, որ դէս կըլինի տատը, մօտեցաւ նրան ու ասաց.

— Ահա՛ և ես. բարև ձեզ, տատի, դու ինձ սպասում էիր:

— Այդ դու՛ ես, Հայդի, դու՛ ես ապրում վերև Ալմի վրայ, քուռ մօտ:

— Այո՛, այո՛, և հէնց այժմ էլ պապը բերեց ինձ սահնակով:

— Մի՛թէ, բայց ի՛նչպէս տաք են ձեռներդ՞:

— Այդ նրանից է, որ պապս լաւ փաթաւթեց շորում և այնպէս բերեց:

— Մարդարիտ, դարձաւ պառաւը իւր հարսին, ասա ինձ, ո՞ւմ նման է Հայդին:

— Կազմուածքով նման է մօրը, իսկ սեւ մազերն ու աչքերը աւելի հօրն են նմանում:

Հայդին մի ըոպէում աչքի անցրեց սենեակը և պառաւին դառնալով ասաց.

— Նայ՛ր, տատի, ինչպէս է խփում լուսամուտի դռնակը. եթէ պապն այստեղ լինէր, իսկոյն կամրացնէր մեխով:

— Ա՛խ, սիրելի աղջիկս, պատասխանեց տատը տխրութեամբ, ես բան չեմ տեսնում, միայն լսում եմ, թէ ինչպէս, երբ դուրսը քամի է լինում, ամբողջ խրճիթը շարժում և շառաչում է. իսկ գիշերները սարսափով եմ անց կացնում, թէ ահա՛ խրճիթը կըքանդուի և ամենքս տակը կըմնանք:

— Ի՛նչպէս, տատի, ապա չե՞ս տեսնում լուսամուտի դռնակը, նայիր այնտեղ:

— Ա՛խ, սիրելիս, ես ոչինչ չեմ տեսնում, հառաչելով կրկնեց պառաւը:

— Իսկ եթէ բաց անեմ լուսամուտը, այն ժամանակ կըտեսնես, տատի:

— Դարձեա՛լ չեմ տեսնի. ես կոյր եմ, երբէք ոչինչ չեմ տեսնելու:

— Բայց եթէ դուրս գաս, կըտեսնես սպիտակ ձիւնը, այնպէս չէ՞. գնանք, տատի, ես քեզ ցոյց կըտամ:

Եւ նա թեւից բռնեց, որ վեր կացնէ:

— Թող ինձ, գանձուկս, ես չեմ կարող տեսնել ոչ սպիտակ ձիւնը և ոչ պայծառ երկինքը:

— Ուրեմն ամառը, տատի, երևի անպատճառ կըտեսնես, թէ ինչպէս պայծառ արևը իւր տաք ճառագայթները սփռում է ամեն տեղ և թէ ինչպէս բոլոր սարերը փայլում են արևի լուսով:

— Հասկացիր, Հոգեակս, որ ես կոյր եմ, որ չեմ տեսնում ոչ արև, ոչ լուսին և ոչ փայլող սարեր. ամեն ժամանակ մութն է ինձ համար այնպէս, ինչպէս քեզ ^{հասկաց} կէս գիշերը:

Հայդին սկսեց դառնապէս լալ:

— Մի՛թէ քեզ ոչոք չէ կարող օգնել, տատի. մի՛թէ չեն կարող այնպէս անել, որ դու կարողանաս տեսնել:

Պառաւը սկսեց Հայդին մխիթարել.

— Իմ բարեսիրտ Հայդի, ասում էր նա, թէ և ես չեմ տեսնում, բայց լաւ լսում եմ, ուրեմն մօտս նստիր և պատմիր թէ ինչպէս ես ապրում քեզու մօտ:

Հայդին մանրամասնութեամբ պատմեց իւր

կեանքը քեռու մօտ: Պառաւը մեծ ուշադրութեամբ լսում էր: Յանկարծ դուռը բացուեց և ներս եկաւ Պետրոսը. Հայդին տեսնելով նրա դէմքը փայլեց ուրախութիւնից:

— Պետրոս, այդ դու ես, աղաղակեց պառաւը, ինչ շուտ եկար դպրոցից, ինչպէս աննկատելի կերպով օրն անցաւ Գէհ, ինչպէս է ուսմանդ գործը:

— Դարձեալ նոյնն է, պատասխանեց Պետրոսը:

— Է՛հ, հառաչելով ասաց տատը, իսկ ես յոյս ունէի, որ երբ տասներկու տարեկան դառնաս, գործդ յաջող կերթայ:

Հայդին հետաքրքրուեց, թէ այդ ինչ գործ էր, որից տատը ինչ-որ յոյս ունէր: Պառաւը նրան բացատրեց, թէ էնքը սաւտիկ ցանկանում է, որ Պետրոսը կարգաւ սովորի և կարողանայ երեկոները կարգաւ նրա համար աղօթագիրքը:

Խրճթում արդէն մութն էր. Պետրոսի մայրը ճրագ վառեց, իսկ Հայդին իսկոյն զնալու պատրաստուեց:

— Սպասիր, Հայդի, մենակ չդնաս, Պետրոսը քեզ ճանապարհ կըղցէ:

Բայց Հայդին այլ ևս չէր լսում, նա սե-
նեակից դուրս գալով՝ հեռու մնալուց, որ պա-
պը գալիս էր նրան տանելու և առաջ վազեց:
Պապը փաթաթեց նրան իւր հետ բերած հաստ
շորում, դիրկն առաւ և էլի սահնակով տուն
տարաւ:

Խորհիւթը մտնելուն պէ՝ Հայդին ասաց.

— Պայի, վաղը չմոռանանք, որ մեխեր
և մուրճ վերցնենք հետներս. շատ մեխեր պի-
տի տանենք, որ թէ՛ լուսամուտի դռնակը և
թէ՛ խրճիթի միջանի տեղերը պէտք է ամրաց-
նել. տատը երկիւղից չէ կարողանում քնել:

Քեռին կատարեց իւր թուռնիկի խնդիրը և
միւս օրը գնացին բոլոր պատրաստութիւններով:

Հայդին դուռը բացեց և ներս ընկաւ խրճի-
թի: Պառաւը ճանաչեց նրա ոտի ձայնը,
ձեռի իլիկը մի կողմը դրեց և երկու ձեռն
էլ մեկնեց Հայդիին: Հայդին մօտեցաւ, նստեց
նրա կողքին և սկսեց ուրախ-ուրախ խօսել.
մէկ էլ յանկարծ՝ մի սաստիկ հարուած լսուեց
դրսից: Պառաւը սաստիկ վախեցաւ:

— Տէր Աստուած, ասաց նա, տունը քանդ-
ւում է գլխներին:

— Ո՛չ, տատի, մի վախիր, դարկողը պապն
էր, նա մեխերով պիտի ամրացնէ բոլոր վնա-
սուած տեղերը:

— Ի՞նչպէս, միթէ, ռեմն Աստուած բռ-
թրովին չէ մոռացել մեզ և օգնող ձեռք է ու-
ղարկել: Մարգարիտ, գիմեց նա հարսին, գնա՛,
քեռուն խնդրիր որ ներս մտնի, ուզում եմ նը-
րան շնորհակալութիւն անել:

Մարգարիտը դուրս եկաւ և տեսնելով
որ ծերունին մուրճը ձեռին կանգնած է սան-
դուխքի վրայ՝ ասաց.

— Բարի օր, քեռի, ե՞րբ ու մայրս շնորհա-
կալութիւն ենք յայտնում ձեր արած լաւու-
թեան համար և խնդրում ենք, որ ներս մտնէք:

— Չնորհակալութեան ոչինչ չկայ, ընդմի-
ջեց քեռին. դուք ներս մտէք. ինչ որ շինելու
է՝ ինքս կըշինեմ:

Մարգարիտը ներս մտաւ:

Քեռին մի փոքր սանդուխքի օգնութեամբ
ամեն տեղ հասնում էր և ամրացնում, մինչև
անգամ կտուրն էլ բարձրացաւ և այնտեղ էլ
ինչ որ շինելու էր՝ շինեց:

Այսպիսով նա մինչև մութը աշխատեց.

խկ երբ կտուրեց իջաւ, տեսաւ որ Հայդին նոր
դուրս է եկել խրճիթից և դէս ու դէն նայելով
նրան է որոնում: Պապը դարձեալ փաթաթեց
նրան շորով և գրկած տուն տարաւ:

Զմեռն անցաւ: Պառաւ տատի Համար օ-
րերն այնպէս միանման ու ձանձրալի չէին անց
կենում, ինչպէս առաջ: Այժմ նա ուրախանում
և մխիթարում էր Հայդիի այցելութիւններով:
Այնպէս էին սովորել երեխայի ներկայութեանը
և սիրում նրան, որ եթէ պատահում էր, որ
վատ եղանակի պատճառով պապը չէր տանում,
այդ օրը սաստիկ տխուր էին անց կացնում: Հայ-
դին էլ շատ սիրեց տատին. նրան միայն մի
բան էր վշտացնում, երբ Համոզուեց, որ նրա
աչքերին լույս տալ չի լինի: Տատը Հանգստաց-
նում էր նրան ասելով, թէ ինքք արդէն սո-
վոր է և կարողանում է Հաշտուել իւր դու-
թեան Հետ:

ju

Ե.

ԱՅՅԵԼՈՒՆԵՐԸ ՆԵՂԱՅՆՈՒՄ ԵՆ ՊԱՊԻՆ

ուտով անցաւ ձմեռը և աւելի շուտ՝
ուրախ ամառը. ահա երկրորդ ձմեռն էլ վեր-
ջանալու վրայ էր: Փարնան արևը փոքր ինչ
տաքացրեց երկիրը. եղևնիները աղատուելով
ձիւնի և սառուցի ծանրութիւնից՝ ուրախ-ուրախ
ուղղեցին իրանց ճիւղերը դէպի արևի ճառա-
գայթները: Հայդին հրճուանքով վազվզում էր.
խրճիթից քոզ մտնում, այնտեղից կրկին պա-
պի մօտ և յայտնում էր նրան, որ հողի վրայ շատ
շատ կանաչ խոտ է երևացել և շուտով ամբողջ
Ամը կըծածկուի ծաղիկներով:

Փարնան մի պայծառ օր էր: Հայդին խա-
ղում էր այծերի Հետ: Այդ միջոցին մի քահա-
նայ եկաւ և ուղղակի խրճիթը մտաւ քիռու
մօտ: Պերուսին նրան յարգանքով ընդունեց և
հրաւիրեց նստելու:

— Երևի դուշակում էք իմ գալու պատ-

ճառը, խօսեց քահանան: Չեր թողը հիմա այն հասակումն է, որ ժամանակ է նրան ուսումնարան տալու: Ասուցիչը մի քանի անգամ չի շեղուց ձեզ այդ բանի մասին, իսկ դուք պատասխան էլ չտուիք:

—Նա չպիտի գնայ ուսումնարան, պատասխանեց քեռին:

Քահանան զարմացած նայեց ծերունու վրայ ու հարցրեց.

—Ի՞նչ կարող է դառնալ ձեր երեխան:

—Առանձին ոչինչ: Նա մեծանում է այժմերի ու թուջունների հետ, որոնցից ոչ մի վատ բան չի կարող սովորել:

—Քայց նա այժ չէ, այլ մարդ է. եթէ, ինչպէս ասում էք, նրանցից վատ բան չի կարող սովորել, որւէ լաւ բան էլ չի սովորել: Ինքներդ էլ լաւ մտածեցէք: Քանի ուշ չէ, հարկաւոր է սկսել ուսումը: Այս թող վերջինը լինի, իսկ գալող ձմեռուանից նա անպատճառ պիտի յաճախէ դպրոց:

—Նա չպիտի գնայ դպրոց, կրկնեց քեռին:

—Մի՞թէ ես չպիտի կարողանամ ձեզ համոզել, զարմացած դիչեց քահանան: Չէ որ դուք

չստ տեղեր էք ման եկել, շափ բան տեսել և սովորել: Ես ձեր մասին այն կարծիքի եմ, որ դուք մի խելացի մարդ էք:

—Եւ դուք կարծում էք, որ ես ձմեռուայցրտին ու փոթորկին կրհամաձայնուեմ երեխալին ուղարկել Գերֆիլի, յուզուած խօսեց ծերունին, մանաւանդ այսպիսի քնքոյշ երեխային, ինչպէս Հայդին է: Եթէ ինձ կրստիպին այդանել, ես կերթամ բոլոր դատարանները և տեսնենք, թէ ինչպէս են ինձ ստիպում:

—Ճիշտ էք ասում, բարեկամ, ասաց քահանան մեղմ կերպով: Պարզ է՝ որ այստեղից երեխան չի կարող ման գալ: Ինչպէս տեսնում եմ՝ դուք սիրում էք այդ երեխային. ուրեմն նրա սիրոյ համար տեղափոխուեցէք ներքև, Գերֆիլի և այնտեղ ապրեցէք:

—Ես չեմ կարող այնտեղ տեղափոխուել. սովոր եմ միայնակ կեանքի և այսպէս էլ կը շարունակեմ:

—Տէր ընդ ձեզ, տխրութեամբ ասաց քահանան և ծեռնուռն ձեռը սեղմելով՝ դուրս եկաւ խրճիթից:

Քեռին ամբողջ օրը չխօսեց: Առջից յետոյ
Հայդին հարցրեց.

— Այսօր կերթանք տատի մօտ:

— Ա՛յ, պատասխանեց պապը:

Հայդին միև օրն էլ կրկնեց իւր հարցը և
նոյն պատասխանն ստացաւ:

Հազիւ նրանք ճաշի էին նստել, երբ յան-
կարծ գուռը բացուեց և ներս մտաւ Նունէն
(Հայդիի մօրաքոյրը): Նա բաւական լաւ էր
հագնուած և գլխին էլ մեծ գլխարկ էր դրել
փետուրներով: Նա սկզբում Հայդիին սկսեց զո-
վել ասելով՝ որ նա այնպէս լաւացել, առող-
ջացել է. յետոյ յայտնեց, որ Հայդին մի մեծ
բախտաւորութեան մէջ է ընկնելու:

— Կսեցէք թէ ինչպէս, քեռի. — Փրանկ-
Ֆուրտում կայ մի շատ հարուստ ընտանիք, որը
իմ տիկնոջ ազգական է. նրանք մի հիւանդ
ազջիկ ունին, որի համար ուզում են մի ընկե-
րուհի, և այնպիսի ազջիկ են որոնում, որ
ուրիշ երեխաների նման չլինի, լաւ վարք ու
բարքով լինի: Ես իսկոյն մտաբերեցի Հայդիին
և բանը ձեռաց սարքեցի: Նրան ամեն բան
կըստփորեցնեն, լաւ լաւ ընծաներ կըտան...

— Գու վերջացրիր, ընդհատեց քեռին:

— Ս'ի, ինչ տեսակ մարդ էք, ասաց Նու-
նէն, ձեր տեղը ամեն մէկը կուրախանար այս
բախտաւորութեան համար...

— Ով ուզում է՝ ուրախանայ, իսկ ինձ
հանգիստ թող, ասաց ծերը:

Այն ժամանակ Նունէն էլ քաղաքավարու-
թիւնը մի կողմ թողած՝ դռնեց.

— Եթէ այդպէս է, ևս կատեմ անցն, ինչ
որ ճշմարիտ է: Հայդին հիմա ութը տարե-
կան է և դեռ ոչինչ չի սովորել. ինչպէս ինձ
Դերֆլում ասացին, դուք չէք կամենում նրան
դպրոց ուղարկել: Նա իմ քրոջ ազջիկն է, և
ևս պէտք է հոգս քաշեմ նրա մասին: Նա
պէտք է օգուտ քաղէ այն գէպքից, որ տալիս
է նրան իւր բախտը:

Ծերունու աչքերը փայլում էին կատաղու-
թիւնից:

— Վերցրո՛ւ, տանր, բղաւեց նա, և էլ աջ-
քիս չերևաք: Ինձ անտանելի կըլինի նրան
տեսնել այդպիսի զուքսերով, փետուրներով և
քեզ նման երկար լեզուով:

Այս ասելով քեռին դուրս եկաւ խորձից:

— Դու բարկացրիր պապին, ասաց Հայրին:
— Քան չկայ, նա կըհաշտուի, գնանք շուտ, որտեղ է շորերդ:

— Ես չեմ գայ, ասաց Հայրին:

— Ի՞նչպէս, բղաւեց Նունէն, բայց շուտով ձայնը մեղմացրեց ասելով՝ գնանք, հոգիս, գը՛նանք, հաւատան ինձ, որ այնտեղ աւելի լաւ կըլինի քեզ համար:

Յետոյ նա պահարանը բաց արեց, Հայրիի՛ շորերը հանեց ու կապեց:

— Դէ՛հ, ծածկիր զլիարկդ, գնանք:

— Չեմ ուզում գալ, կրկնեց Հայրին:

— Կամակորուժիւն մի՛ անիր, չլսեցի՛ր, որ պապը թոյլ տուեց ինձ քեզ տանելու. ուզում ես նրան բարկացնել: Դու չգիտես թէ՛ ինչպէս լաւ է Ֆրանկֆուրտում. իսկ եթէ՛ չես հաւանի, կարող ես էլի ետ գալ:

— Կարո՞ղ եմ հէ՛նց այսօր երեկոյեան վերադառնալ, հարցրեց Հայրին:

— Ի հարկէ, երբ ուզենաս՝ կարող ես վերադառնալ:

Նունէն վերցրեց կապոցը և ^{Գի.} Հայրիի ձեռքը բռնելով՝ ուղևորուեց դէպի ներքև, գիւղը:

Երբ Պետրոսենց իրճթի մօտով անց էին կենում, Հայրին շատ խնդրեց, որ թոյլ տայ իրան տատի հետ տեսնուելու:

Նունէն չթողեց, նա միայն շտապեցնում էր:

— Հիմա ինչո՞ւ ես մտնու՞մ. այնեղից վերադառնալիս ընծաներ կուեննաս տատիդ համար, կըմտնես և ընծաներով կուբախացնես:

Հայրին հաւանեց այս խորհրդին:

— Ի՞նչ բերեմ այնտեղից տատի համար, հարցրեց նա մի փոքր լուռթիւնից յետոյ:

— Որևէ լաւ բան, ասաց Նունէն, օրինակ՝ սպիտակ հաց. չէ՞ որ նա դժուարութեամբ է ուտում սև, չոր հաց:

— Սո՛ր, դժուարութեամբ է ուտում. շուտ գնանք, մօրաքոյր, որ ես հէ՛նց վաղը վերադառնամ և բուլկի բերեմ տատիս համար:

Եւ նա այնպէս արագացրեց իւր քայլերը, որ Նունէն կապոցը ձեռին հաղիւ կարողանում էր նրան հետևել:

Այն օրից քեռին աւելի ևս տխրեց, նա սովորաբար գնում էր Գերֆիլի գիւղը, պանիր ծախում և իւր համար հաց ու միս առնում.

Ճանօթներին պատահելիս՝ ոչ խօսում էր հետ-
ները, ոչ բարեում: Տատը նոյնպէս գրկուեց իւր
միակ ուրախութիւնից. նա շարունակ մտաբե-
րում էր Հայդիին և հառաչելով ասում. «Մի՛
երանի՛ թէ մեռնելուցս առաջ մէկ անգամ էլ
տեսնէի իմ սիրելի Հայդիին»:

2.

ՆՈՐ ԳԼՈՒԽ ԵՒ ՆՈՐ ԿԵՆՆԻՔ

Բանկֆուրում, հարուստ Զեզեմանի
տանը շարժական յարմար բաղկաթուռի վրայ նըս-
տած էր տանտիրոջ հիւանդ աղջիկը, Կլարան:
Այդ բաղկաթուռի վրայ նա անց էր կացնում
ամբողջ օրեր և նրանով էլ ման էին ածում
սենեակից սենեակ: Նա նստած էր սեղանատան
կից սենեակում, որ դարդարուած էր գրքերի
զեղեցիկ պահարաններով և որտեղ ուսուցիչը
ամեն օր պարապում էր նրա հետ: Այսօր նրա
մեծ ու կապույտ աչքերով նիհար դէմքը ան-
համբերութիւն էր արտայայտում: Նա ամեն
րոպէ նայում էր պատի մեծ ժամացոյցին, որի
սլաքները այս անգամ, նրա կարծիքով, դան-
գաղ էին շարժում:

— Նրանք կրբ պիտի դան, օրիորդ. Նա-
տալիա, հարցրեց նա իւր դաստիարակչուհուն,
որ փոքրիկ սեղանի մօտ նստած կարում էր:

Տան տիկնոջ մահից յետոյ պ. Զեղեմանը նրան էր յանձնել թէ տան կառավարութիւնը և թէ աղջկայ դաստիարակութիւնը:

Այդ ժամանակ Նունէն Հայդիի հետ միասին կանգնած էր նրանց դռանը և զանգակն էր տալիս:

Աղախինը դուրս եկաւ ու հարցրեց.

— Ի՞նչ էք կամենում:

— Կարելի է օրիորդ Նատալիային տեսնել, հարցրեց Նունէն:

Աղախինն անյայտացաւ. միքանի ըոպէլից յետոյ դարձեալ երևաց ու ասաց.

— Կարող էք բարձրանալ:

Նունէն Հայդիի ձեռիցը բռնած՝ մտաւ օր՝ Նատալիայի մօտ: Հայդիի արտաքինն օրիորդին դուր չեկաւ:

— Անունդ ի՞նչ է, հարցրեց նա աղջկան:

— Հայդի, եղաւ պատասխանը:

— Ի՞նչպէս, այդ քրիստոնեայի անուն չէ՞ ասան, մկրտուելիս քեզ ի՞նչ անուն են դրել:

— Ես ուրիշ անուն չգիտեմ, ընդդիմախօսեց Հայդին:

— Ահա՛ քեզ պատասխան, նկատեց օրիորդը՝ Նունէ, այս աղջիկը յիմար է թէ՛ յանդուգն:

— Ներեցէք ինդրեմ. աղջիկը դեռ ևս անփորձ է, ասաց Նունէն Հայդիին բոթելով, սա ոչ յիմար է, ոչ յանդուգն, միայն խօսում է այն, ինչ որ մտածում է: Մկրտութեան անունն է Աղելհայդ, այդպէս էր կոչուում և իւր մայրը, իմ հանդուցեալ քոյրը:

— Դէհ, փնփնք Աստուծուն, «Աղելհայդ» կարելի է արտասանել: Բայց լսիր, Նունէ, Կլարայի ընկերուհին տարիքով էլ պիտի յարմարուի նրան, որովհետև նրանք միասին են պարապելու: Կլարան այժմ տասն երկու տարեկան է, իսկ ձեր քրոջ աղջիկը քանի տարեկան է:

— Ներեցէք, օրիորդ, այդ ես չմտածեցի, սա մօտ տասը տարեկան է:

— Ես ութը տարեկան եմ, պապս ինձ ասաց, յայտնեց Հայդին:

Նունէն դարձեալ բոթեց նրան: Հայդին չէր հասկանում, թէ ինչու են խփում նրան և համարձակ կանգնած էր:

— Ի՞նչպէս, նա միայն ութը տարեկան է, դուքեց օրիորդը, միթէ կարելի է: Դէհ, ի՞նչ ես ասվորել, ի՞նչ գրքեր ես կարդացել:

— Ոչինչ:

— Գու բոլորովին չզիտես կարդալ:

— Ես չզիտեմ կարդալ, Պետրոսը նոյնպէս չզիտէ:

— Նունէ, չէ որ քեզ յայտնի էր մեր պահանջները, ինչո՞ւ օրան բերիլ մեզ մօտ:

— Ներեցէք խնդրեմ, խանում, դուք ինձ զրել էիք, թէ ցանկանում էք այնպիսի երեխայ, որ միւսները նման չլինի, ես էլ բերի Հայդիին. շուտով դուք ինքներդ կըհամոզուէք, որ սա մի ուրիշ տեսակ երեխայ է: Իսկ այժմ թող տուէք ինձ զնալու, որովհետև տիկինս սպասում կըլինի. ուրիշ անգամ կըրգամ իմանալու, թէ ինչ պէս էք հաւանել երեխային: Այս ասելով Նունէն շտապով դուրս եկաւ սենեակից:

Օրիորդը շփոթուած գուրս եկաւ և մտաւ սեղանատուն կարգադրութիւններ անելու:

Կլարան Հայդիի հետ միայնակ մնալով՝ կանչեց նրան իւր մօտ:

— Ի՞նչ անուն տամ քեզ՝ Հայդի թէ Ագել՝ Հայդ:

— Ամենքն ինձ Հայդի են ասում:

— Ուրեմն ես էլ Հայդի կասեմ. ես շատ եմ հաւանում այդ անունը, թէև առաջին ան-

գամ եմ լսում: Գու ինքդ էլ ուրիշ երեխաների նման չես: Գու ուրախ ես, որ եկար Փրանկֆուրտ:

— Ո՛չ. վաղը ես կերթամ այստեղից և տատիս համար սպիտակ բուլկի կըտանեմ:

— Ի՛նչ տարօրինակ ես, մի՞թէ չզիտես, որ քեզ բերել են ինձ համար: Ինձ մենակ սովորելը տխրալի էր, իսկ քեզ հետ ուրախ կըլինիմ. կընայեմ թէ դու ինչպէս ես սովորում կարդալ: Հայդին մտածկոտ՝ դուռը թափ տուեց:

— Գէհ, Հայդի, յայտնի բան է, որ պէտք է սովորես կարդալ, ամենքն էլ զիտեն կարդալ:

Այդ ժամանակ դուռը բացուեց, ներս մտաւ Սերաստեան — ծառան և Կլարային իւր բազկաթուով քաշեց տարաւ սեղանատուն: Հայդիին էլ կանչեցին և օրիորդը ցոյց տուեց նրան դիմացի աթուռ, որ նստի վրան: Հայդիի ամանի մօտ զրած էր մի կտոր սպիտակ հաց, որը համար նա շատ ուրօխացաւ: Ա՜աշի ժամանակ Հայդին միքանի անգամ դիմեց Սերաստեանին զանազան հարցեր տալով և ուրիշ սըլխալներ էլ արաւ, որը համար նկատողութիւն ստացաւ օրիորդից, իսկ ծառայի հետ խօսելը

խօսել արգելուեց նրան, մանաւանդ դուռով խօսելը: Այսպէս օրիորդը երկար ժամանակ խօսում էր նրա հետ, զանազան կարգ ու կանոնները սովորեցնում. իսկ Հայդին, որ առաւօտը ժամը 5-ին էր վեր կացել և ճանապարհի մի մասը ոտով անցել, նստած տեղում քնեց:

Օրիորդը երբ վերջացրեց իւր խրատները, հարցրեց.

— Ազելհայդ, լմև հասկացար ասածս, միտդ կըպահես այս բոլորը:

— Հայդին վաղուց քնել է, ծիծաղելով նրկատեց կարան:

— Այս ինչ անտանելի երեխայ է, դուռաց օրիորդը և այնպէս ուժով տուեց զանգակը, որ թէ ծառան և թէ աղախինը ներս եկան:

Աղախինն օրիորդի հրամանով վերցրեց Հայդին և զրկած տարաւ նրա համար պատրաստած սենեակը քնացնելու:

է.

ՕՐ. ՆԱՏԱԼԻԱՆ ԱՆՀԱՆԴԻՍ Է

այդին առաւօտեան զարթելով՝ գտաւ իրան սպիտակ մահճակալի մէջ, զարդարուած, մեծ սենեակում: Նա սկզբում կարծեց թէ երազի մէջ է, բայց շուտով ուշքի եկաւ և մտաբերեց նախընթաց օրուայ եղելութիւնը: Չտապով հագնուեց, լուացուեց և յետոյ սկսեց պատուհանից նայել. նա՛ ըստ իւր սովորութեան՝ ուզում էր երկնքին նայել և թարմ օդ ծծել. բայց պատուհանները բարձր էին և չկարողացաւ բաց անել: Հայդին տխրեց: Նա պապի մօտ եղած ժամանակ ամեն առաւօտ տեսնում էր կապոյտ երկինք, կանաչ դաշտեր և հին եղևնիներ. իսկ այս սենեակում նա զգաց իրան փակուած, ինչպէս թռչնակը ոսկեղօծ վանդակում:

Հայդին տեսնելով որ ոչ մի կերպ չի կարող երկինք կամ երկիր տեսնել, սկսեց մտածել,

Թէ ինչպէս անէ, որ աղատուի այստեղից և գնաց պապի մօտ, Ալմը: Այդ ժամանակ աղա- խինը բաց արեց դուռը և «նախաճաշը պատ- րաստ է» ասելով՝ գնաց: Հայդին չհասկացաւ այս հրահերթը. նա մի անկիւնում նստեց և սպասում էր թէ ինչ կըլինի:

Միքանի բոպէից յետոյ օր. Նատալիան ներս մտաւ ու բարկացած գոչեց.

— Ի՞նչ ես շինում այստեղ, Աղելհայդ, չի- մացմը որ նախաճաշը պատրաստ է. եկ շուտով:

Հայդին գնաց օրիորդի ետևից: Երբ նա- խաճաշը վերջացրին, օրիորդը առանձնացաւ, իսկ Հայդին մնաց Վարայի մօտ և միասին սը- պասում էին ուսուցչի դպրոց:

Սրեխաների մէջ շուտով խօսակցութիւն բացուեց:

— Ես սաստիկ ուզում եմ գետին տեսնել, ինչպէս անեմ, Վարա, հարցրեց Հայդին:

— Բաց արա՛ պատուհանը և կրտսնես, պատասխանեց Վարան:

— Բայց պատուհանը չի բացւում:

— Ի հարկէ դու չես կարող, խնդրիր Սե- բաստեանին, նա բաց կանէ:

Հայդին քիչ մխիթարուեց, որ գոնէ պա- տուհանից կարող է գետին տեսնել: Անուհետև Վարան սկսեց իւր ընկերուհուն հարց ու փորձ անել նրա անցեալ կեանքի մասին, և Հայդին յափշտակուած պատմում էր իւր կեանքը Ալմի վրայ. պապը, տյծերը, իրանց խրճիթը և բո- լորը, բոլորը յիշեց, ինչ որ նա սիրում էր սարի վրայ:

Այդ միջոցին ուսուցիչն եկաւ և սկսեց նը- րանց հետ պարապել:

Օրիորդը սեղանատանն էր, երբ երեխանե- րի սենևակից ինչ-որ աղմուկի ձայն լսեց. նա իսկոյն վազեց այնտեղ և ի՛նչ տեսաւ. յատակի վրայ թափուած էին զրքեր, տետրակներ, թա- նաքաման, իսկ սփռոցը թանաքով կեղտոտուած. Հայդին չկար սենեակում:

— Այս ի՛նչ սարսափելի բան է, բղաւեց օրիորդը, ամեն բան փչացել է թանաքով. եր- բէք այսպիսի բան չի պատահել. ես համոզուած եմ, որ մեղաւորը Աղելհայդն է. սրտեղ է նա:

— Հայդին պատահմամբ արաւ, իօսեց Վը- լարան, նրան չպէտք է պատժել. պատուհանի մօտով կրտք էր անցնում, նա վազեց տեսնե-

լու և ամեն բան ներքև թափուեց: Երևի երբէք չի տեսել կառք:

— Նա ոչինչ էլ չի տեսել. բայց նա որտեղ է, տանից էլ չփախչի. այն ժամանակ ես ինչ սլատասխան տամ պ. Զեքեմանին:

Օրիորդը դուրս վազեց և տեսաւ, որ Հայդին նախասենեակի դուռը բաց է արել ու դէպի փողոցն է նայում:

— Դու այտեղ ինչ ես շինում, բղաւեց նա, խնկրիդ որ քամին է փչել, ինչպէս համարձակուեցիր դասից փախչել:

— Ես լսեցի եղևնիների խշխշոցը, բայց չգիտեմ որտեղ են նրանք, էլ չեմ լսում նրանց ձայնը:

— Եղևնիներ, ինչքան ես հնարում, այտեղ անտառ հօ չէ, դնան և տես թէ ինչ ես արել:

Երբ նրանք վերադարձան Վլարայի սենեակը, օրիորդը շարունակեց. «Տես որ այսպիսի բան միւս անգամ էլ չիրկնես, իմացած եղիր, որ դասի ժամանակ հանդիստ պէտք է նստել, իսկ եթէ ուրիշ անգամ էլ վազվոցես, ես քեզ աթոռին կրկապեմ, հասկանում ես:

— Հասկանում եմ, ասաց Հայդին, այսուհետև հանդիստ կընստեմ:

Ուսուցչի զնալուց յետոյ Սեբաստեանը մտաւ, սենեակը կարգի բերեց: Ճաշից յետոյ Վլարան քնեց իւր բազկաթոռի վրայ, օրիորդը գնաց իւր սենեակը, իսկ Հայդին մենակ մնալով տըխրեց. նա դուրս եկաւ նախասենեակը, որ գոնէ ծառաների հետ կարողանայ խօսել: Հէնց այդ րոպէին Սեբաստեանը բարձրանում էր սանդուխքով: Հայդին իսկոյն հարցրեց.

— Սեբաստեան, ասան ինձ, ինչպէս են բացում պատուհանները:

Ծառան բաց արեց և պատուհանի մօտ աթոռ դնելով՝ օգնեց Հայդիին բարձրանալու:

— Այտեղից միայն փողոցն է երևում, զարմացած նկատեց Հայդին, իսկ եթէ այս տան միւս կողմը գնանք, այնտեղից ինչ կրտեսնենք, Սեբաստեան:

— Դարձեալ փողոց, պատասխանեց նա:

— Ապա որտեղից կարելի է տեսնել քաղաքի բոլոր շրջակայքը:

— Երբ բարձրանաս այն զանգակատանը, որ ահան այտեղից երևում է փայլուն, ոսկեգօծ խաչով, երևի այնտեղից կերևայ շրջակայքը: «Միթէ», ուրախ աղաղակեց Հայդին և

մի ակնթարթում աթոռից վայր թռաւ, իջաւ սանդուխտներէց և դուրս եկաւ փողոցը. բայց ափսոս, զանգակատունը այլ ևս չէր երեւում, այն ինչ պատուհանից նայելով՝ նրան թւում էր թէ հէնց որ ինքը փողոց դուրս գայ, զանգակատունը նրա առաջը կըլինի: Նա ծըռուեց միւս փողոցը, բայց այնտեղից էլ չէր երևում: Հայրին միքանի ըոպէ կանգ առաւ, մտածում էր թէ ինչ անէ. վերջապէս նա դիմեց նոյն փողոցով անցնող մի տղային.

— Զղիտե՛ս, որտեղ է ոսկեղօժ խաչով զանգակատունը:

— Զղիտե՛մ, պատասխանեց տղան:

— Բայց ո՛ւմնից կարելի է իմանալ:

— Զղիտե՛մ:

— Դու իսկի չզլտես մի այնպիսի եկեղեցի, որ բարձր զանգակատուն ունենայ:

— Գիտե՛մ:

— Յո՛ց տուր ինձ:

— Լա՛ւ, ցոյց կըտամ, դնանք:

Նրանք երբ անց կացան մի երկար փողոց, տղան կանգ առաւ մի մեծ դռան մօտ աւտաց.

— Ահա՛ և երեղեցին:

Հայրին նկատեց զանգակը և սկսեց քաշել բոլոր ուժով: Իսկ տղային գիմելով՝ ասաց.

— Երբ ես վեր բարձրանամ, դու այտեղից չհեռանաս, թէ չէ ես մենակ չեմ կարող ետ գնալ տուն:

Այդ ժամանակ դուրս եկաւ ծեր պահապանը և տեսնելով որ երեխաներ են, բաքկացաւ ասելով.

— Ի՞նչպէս համարձակուեցիք զանգահարել. չէք տեսնում, որ այտեղ զրուած է՝ «ով ուզում է բարձրանալ զանգակատունը՝ այս զանգն է քաշում»:

— Ես ուզում եմ բարձրանալ զանգակատանը, ասաց Հայրին:

— Ի՞նչ պիտի անես այնտեղ, ո՞վ ուղարկեց քեզ:

— Ինձ ոչոք չի ուղարկել, ես ինքս ուզում եմ այնտեղից ներքև նայել:

— Աւելի լաւ է տուն գնաս:

Այս ասելով պահապանն ուզում էր դուռը փակել, բայց աղջիկը այնպիսի խղճալի հայեացքով էր նայում և թոյլտուր թիւն ինզրում նը-

րանից, որ ծերունին կակղեց և ձեռնէց բռնելով ասաց.

— Եթէ այդչափ ուզում ես, զնանք:

Երբ բարձրացան, պահապանը մօտեցրեց նրան բաց պատուհանին, որ նայէ:

Հայդին իւր առաջը տեսաւ միայն տանիքներ, աշտարակներ և ծխաններ: Իսկ սարերի ու կանաչ դաշտերի, որոնց այնպէս կարօտել էր, նշույլ անգամ չկար:

Հայդին երեսը դարձրեց ու ասաց.

— Այստեղից ոչ մի լաւ բան չի երևում:

— Ի՞նչպէս թէ լաւ բան չի երևում, դու ոչինչ չես հասկանում. դէհ, իջնենք և էլ երբէք չգաս այստեղ:

Երբ վայր իջան, Հայդին դռան մօտ նկատեց մի մեծ կողով, որի մէջ մի մոխրագոյն կատու էր պառկած. մօտեցաւ որ ձեռքով շոյէ, բայց մեծ եղաւ նրա դարմանքն ու ուրախութիւնը, երբ նրա մօտ տեսաւ և նրա ձագուկները:

— Ա՛հ, սիրելի ձագուկներ, աղաղակեց նա և սկսեց կողովի շուրջը թռչկոտել:

— Եթէ ուզում ես, մէկը քեզ կրնձայեմ, ասաց պահապանը:

— Ի՞նձ, ընդ միշտ, հարցրեց Հայդին չըհաւատալով այդպիսի բախտաւորութեան:

— Այո՛, հէնց քեզ, ընտրելը որին ուզում ես:

Հայդին անչափ ուրախ էր. նա ձեռը մեկնեց, թէ մէկին վերցնի, բայց մեծ կատուն այնպէս Ֆշշաց, որ օղջիկը վախեցած լետ քաշեց ձեռը:

Այդ ժամանակ պահապանը զգուշութեամբ վերցրեց կատուն, ներս տարաւ իւր սինեակը և նրան ուտելիք տալով՝ դուռը փակեց:

Երբ նա վերագարձաւ, Հայդին, որ նայում էր ձագուկներին ու հիանում, աղաչելով ասաց.

— Եթէ կարելի է երկուսը տուէք, մէկը ինձ, միւսը Կլարային:

— Կարելի է, ընտրելը երկուսը:

— Հայդիի աչիկները փայլեցին ուրախութիւնից. նա ընտրեց սպիտակ ու դեղին ձագուկներ և գոգնոցի գրպանները մէջ դրեց նըրանց. լետոյ շնորհակալութիւն յայտնեց ծերունուն և դուրս եկաւ:

Տղան դեռ սպասում էր դռանը:

Նրանք երկուսն էլ շտապ քայլերով առաջ գնացին. տղան շտապում էր, որովհետեւ գործից

յետ էր ընկել, իսկ Հայդին շտապում էր կլարալին ուրախացնելու իւր ձագուկներով:

Քուտով նրանք հասան Զեզեմանի տանը՝ Հայդին զանգահարեց. գուրս եկաւ Սերաստեանը և Հայդիին տեսնելով ասաց.

— Զուտ արէք, Հայդի, արդէն ճաշում են:

Հայդին մտաւ և նստեց սեղանի մօտ լրբ տեղը:

— Աղելհայդ, հանդիսաւոր կերպով սկսեց օր. Նատալիան, դու անօրինակելի վարք ես ունեցել. առանց հարցնելու, առանց մի խօսք անգամ ասելու մէկին՝ թողնում ես տունը. այդ պիտի անկրթութիւն...

«Միառն»... լսուեց լանկարծ.

— Աղելհայդ, գուցա օրիորդը, դու քեզ թօյլ ես տալիս իմար կատակներ անելու. ըր՞ գոյշ կաց, ասում եմ քեզ:

«Միառն» .. լսուեց կրկին:

— Բաւական է, դուրս գնա՛ աչտեղից: Հայդին վախեցած վեր կացաւ և ուզում էր պատմել պատճառը, բայց չկարողացաւ:

«Միառն»-ի ձայնը խանդարեց նրան խօսելու:

— Հայդի, վերջապէս խօսեց կլարան, ինչո՞ւ ես մլաւում և օրիորդին բարկացնում ես:

— Այդ ես չեմ, կատուի ձագուկներն են, վերջապէս ասաց Հայդին:

— Ի՞նչպէս, ձագուկները, գուցա օրիորդը. Սերաստեան, դո՛ւք այդ սարսափելի կենդանիներին և դուրս ձգեցէք այստեղից:

Սերաստեանը, որ առաջուց տեսել էր Հայդիի գրպաններում կատուի ձագուկները, նախասենեակում կանգնած՝ սպասում էր հետեանքին: Աղմուկի ձայնը լսելով՝ մտաւ և տեսաւ որ օրիորդը արդէն միւս սենեակն էր փախել. կլարան ձագուկներին նստեցրել էր իւր ծնկներին վրայ և Հայդին էլ իւր առջևը կանգնած՝ երկուսով փաղսւքշում էին պատրիկ ձագուկներին:

— Սերաստեան, ասաց կլարան, դուք մեզ պիտի օգնէք, մի տեղ գտէք այս ձագուկներին համար և լաւ պահեցէք. բայց որ զլխաւորն է՝ օրիորդը չտեսնէ, նա ստանիկ վախենում է կատուից. լսկ երբ նա տանը չի լինի, մենք հետները կըխաղանք:

— Միամիտ կացէք, ասաց Սերաստեանը,

խ

որանց համար փափուկ անկողին կըշինեն
և այնպիսի տեղ կըպահեն դրանց, որ օրիոր-
դը երբէք չկարողանայ գտնել: X

Օրիորդը շատ անհանդիստ էր Հայդիի տա-
րօրինակ վարձուքի համար: Այդ օրը նա մը-
տաճմունքի մէջ ընկաւ, թէ ինչ միջոց գործ
դնէ նրան ուղղելու: Միւս օրը, ճաշից յետոյ
սկսեց լուրջ կերպով խօսել այդ մասին:

— Աղելհայդ, ես միայն մի պատիժ գի-
տեմ, որ կարող է քեզ ուղղել: Քեզ փակելու
եմ մութ ներքնատանը և յոյս ունիմ, որ այն-
տեղ մկների ու մողեսների հետ մնալուց յետոյ
խելքի կըզատու և այնպիսի բաներ էլ չես անի:

Հայդին զարմանքով լսում էր իւր դատա-
վճիւրը. ինչ կայ վախենալու ներքնատանը.
ընդհակառակը, պապի մօտ ներքնատանը շատ
էլ լաւ էր. այնտեղ էին պահուած և՛ պանիրը,
և՛ իւղը, և՛ կաթը. իսկ մկներ և մողեսներ
ամենևին չըկային:

Ալարան արտասուալից աչքերով խնդրում
էր օրիորդին սպասել իւր հայրիկի գալուն, որ
նա մտածէ այդ մասին:

Օրիորդը շատ դժուար էր Հայդիի վարձուն-
քից, նա համարեա յուսահատուած էր, թէ
նրան երբեւիցէ կարելի է ուղղել, բայց և այն-
պէս համաձայնուեց սպասել, որովհետև պ. Զե-
ղեմանը ճիշտ որ գալու էր մօտ օրերում:

Ալարայի պարապմունքները առաջուայ նը-
ման տխուր չէին անցնում. Հայդին ծիծաղեց-
նում էր նրան իւր բացազանջութիւններով:
Ուսուցիչը սովբեցնում էր նրան այբուբէն և դի-
տողութեան համար տսուերը նմանեցնում էր
պողերի ու թռչունների կտուցի: Հայդին յան-
վարձ բացազանջում էր. «Սա այժ է, սա ար-
ծիւ է»:

Ճաշից յետոյ երեխաները մենակ էին մը-
նում և Հայդին պատմում էր Ալարային Ալ-
պեան սարերի մասին: Այդ պատմութիւնները
այնպէս կենդանի կերպով յիշեցնում էին նրան
ժրանց խրճիթն ու սարի վրայ ունեցած ա-
զատ կեանքը, որ մէկ անգամ Հայդին վճռա-
կան կերպով ասաց. «Ես ուզում եմ տուն գը-
նալ. վաղը առաւօտեան անպատճառ կերթամ»:

Ալարան խնդրում էր նրան մնալ և սպա-
սել հայրիկի գալուն:

Մի անգամ ճաշից յետոյ, երբ կլարան քնեց, Հայդին միայնակ մնաց իւր սենեակում. նա չէր համարձակուած վազվզել այն ընդարձակ սենեակներում, որովհետև այնտեղ ամենից առաջ պահանջուած էր հոնդիստ նստել, Սեբաստեանի հետ խօսելը նոյնպէս արդելուած էր:

Ահա այդ ժամանակ Հայդին մտածում էր թէ այժմ ինչպէս լաւ է Ալմի վրայ. ամեն տեղ ծածկուած է կանաչով և դոյնդոյն ծաղիկները զարդարում են դաշտերը. սարերն ու հովիտները լցուած են արևի լուսով: Ինչպէս ազատ և թեթև է շունչ քաշում մարդ: Ինչպէս լաւ էր, ինչպէս ուրախ էր այնտեղ ազատութեան մէջ: Եւ Հայդին սաստիկ ցանկութիւն զգաց հայրենիք վերադառնալու: Չէ որ մօրաքոյրը նրան ասել էր, որ երբ ուզենայ՝ կարող է գնալ: Հայդին այլ ևս չկարողացաւ համբերել: Նա իւր կարմիր թաշկինակի մէջ կապեց հացի կտորները և կարմիր յարդէ դըլ խարկը ծածկելով՝ տանից դուրս եկաւ: Որովհետև Հայդին մտքում դրել էր անպատճառ սպիտակ հաց տանել տատին, այդ պատճառով նա երբեմն սեղանից ծածուկ վերցնում էր իւր

բաժնի մնացորդը և զրպանը գնում. այդպիսով նա բաւական շատ կտորներ էր հաւաքել պահարանում:

— Ո՞ւր ես գնում, գտաց օրիորդը նոյն լոպէին ներս մտնելով, այդ ինչ է նշանակում, է՞ որ ես քեզ արդելել եմ փողոց դուրս գալ. շրջմուկիկի նման էլ որ հագնուել ես:

— Ես փողոց չէի գնում, ես ուզում եմ տուն գնամ, շփոթուած խօսեց Հայդին:

— Ինչպէս, դու ուզում ես տուն գնան, փախչես այտտեղից. ինչո՞ւ համար. քեզ հետ աւելի լաւ չեն վարուած, քան թէ ինքդ արժանի ես. մի բանի կարօտութիւն ունիս: Պէ՛հ, խօսիր, ինչո՞ւ ես լուծում:

Հայդին այլ ևս չկարողացաւ իրան զսպել և թափեց բոլորը, ինչ որ կուտակուել էր նրա սրտում:

— Այ՛ո, ուզում եմ տուն գնամ, ասաց նա. Ձիւնիկը առանց ինձ լաց կըլինի, Պետրոսը կըծե՛ծէ այժերին, պապս կընեղանայ, որ ես այսքան ուշացայ, տատս էլ սպասում է ինձ, այտտեղից չի երևում, թէ արևն ինչպէս «բարի գիշեր» է ասում սարերին...

«Տէր ողորմած Աստուած, այս աղջիկը
ցնորուել է», ինքն իրան մտածեց օրիորդը,
իսկ Հայդիին դառնալով մեղմ ձայնով ասաց.

— Աղելհայդ, հիմա տուն զնալու ժամա-
նակ չէ, բարձրանանք վերև:

Հայդին հնազանդուեց. նա հասկացաւ որ
իրան տուն չեն թողնի. զլուխը կախ ձգած դան-
դաղ քայլերով բարձրացաւ. սանդուխտներով և
առանց ձայն հանելու իւր սենեակը մտաւ:

Այդ օրը Հայդին լուռ ու հանգիստ նստած
էր: Միւս օրը օրիորդը յայտնեց ուսուցչին բո-
լոր եղելութիւնը. նրա կարծիքով Հայդին ցնո-
րուած էր, և խորհորդ էր հարցնում ուսուց-
չից, թէ ինչպէս վարուէ նրա հետ: Ուսուցչիչը
նրան հանգստացրեց, թէ ինքը այդպիսի բան
չի նկատել երեխայի մէջ. այլ նրա զլխաւոր
պակասութիւնն այն է, որ մինչև այժմ նա չի
կարողանում կարգալ սովորել:

Օրիորդը մի վտըր հանդարտուեց: Նոյն օրը
երբ նա կարդի էր բերում Հայդիի պահարանը,
տեսաւ կապոցը լի հացի կտորներով. աղախնին
կանչեց և հրամայեց որ իսկույն դուրս տանէ ու
թափէ: Հայդին դրա վրայ դառը լաց եղաւ:

— Ես այդ հաւաքեցի տատիս համար,
ասում էր նա, բոլորը լալեցին ինձանից, հիմա
էլ ինչ տանեմ նրան:

Ալարան նրան շատ էր խղճում:

— Մի լար, Հայդի, մխիթարում էր նա,
ես խօսք եմ տալիս, որ զնալուդ ժամանակ տա-
տիդ համար շատ բուլկի կառնեմ, բոլորը թա-
ժայ և փափուկ: Գէհ, դադարիր լաց լինելուց:

— Գու կըտանս ինձ այնքան հաց, որքան
ես ունէի:

— Այո, աւելի էլ կըտամ, միայն թէ մի լար:

Հայդին ընթրիքին նստած էր լուռ և
կարմրած աչքերով: Նա իւր առջև սպիտակ
հաց տեսնելով՝ նորից մտաբերեց իւր կապոցը.
արտասուքը նրան խեղդում էր, ուզում էր
լաց լինել, բայց չէր համարձակւում, որովհետև
նրան պատուիրուած էր հանդիստ նստել սե-
ղանին:

տոյ կըզամ և ցոյց կըտամ, ինչ որ բերել եմ
քեզ համար:

Պ. Զեղեմանը զնաց սեղանատուն, այն-
տեղ էր և օրիորդը, որն վհատուած գէմքի
արտայայտութիւնը տեսնելով՝ հարցրեց պատ-
ճառը:

— Պ. Զեղեման, խօսեց օրիորդը հանդիսա-
ւոր կերպով, մենք խաբուած ենք ամենախայ-
տառակ կերպով:

— Ինչո՞ւ ենք խաբուած, հարցրեց պ. Զե-
ղեմանը զինու բաժակը դատարկելով:

— Ինչպէս ձեզ յայտնի է, պ. Զեղեման,
մենք վճռեցինք Վլարայի համար ընկերուհի
վերցնել, կարծելով որ նա կըլինի մի ոչ երկրա-
լին արարած, որպիսիները ապրում են սարի
օդով, մինչև անզամ հողի հետ չշփուկելով:

— Ես կարծում եմ, հեղնօրէն նկատեց պ.
Զեղեմանը, որ շվէյցարացի երեխաները երբ ման
են դալիս, շփուում են հողի հետ. ապա թէ ոչ
նրանք ոտներ չէին ունենայ, այլ թևեր կու-
նենային:

— Ա՛խ, պ. Զեղեման, դուք շատ լաւ
հասկանում էք ինձ, ես խօսում եմ այն վսեմ

Պ. ԶԵՂԵՄԱՆԻ ՎԵՐՆԱԿՆԵՐԸ

Սուր դէպքերից միքանի օր յետոյ պ.
Զեղեմանը վերադարձաւ իւր ճամբորդութիւնից:
Ամենից առաջ նա մտաւ աղջկայ սենեակը:
Վլարան քնքոյշ սիրով բարևեց հօրը. իսկ հայ-
զին, որ ըստ սովորութեան իւր ընկերուհու մօտ
էր նստած, մի անկիւն քաշուեց:

— Սա է մեր փոքրիկ շվէյցարուհին, ասաց
պ. Զեղեմանը, մօտեցիր այստեղ, տաւր ինձ քո
ձեռը, այսպէս: Այժմ ինձ ասա՛ Վլարան և
դու բարեկամացա՞ք, չէ՞ք կուում իրար հետ:

— Ո՛չ, Վլարան շատ բարի է, պատաս-
խանեց Հայզին:

— Մենք իրար հետ երբէք չենք կուում,
հայրիկ, շտապով վրայ բերեց Վլարան:

— Զատ լաւ, շատ լաւ, այժմ ինձ կըներես,
Վլարիկ, զնամ մի փոքր բան ուտեմ, իսկ յե-

արարածները մասին, որոնք լինում են գաղափարական հոգիների նման:

— Կլարան ինչ պիտի անէր գաղափարական հոգիները հետ, շարունակեց հանաք անել պ. Զեղեմանը:

— Ես ամենևին հանաք չեմ անում, պ. Զեղեման. դործը աւելի լուրջ է, քան թէ դուք կարծում էք. մենք սարսափելի կերպով խաբուած ենք:

— Բայց ինչ սարսափ կայ. այն երեխայի մէջ ես սաշտափելի ոչինչ չտեսայ, նկատեց պ. Զեղեմանը:

— Նրա վարմունքը, նրա նիստ ու կացը, իմ կարծիքով ոչ մի խելքը գլխին երեխայ չի կարող ունենալ. դա մի տարօրինակ երեխայ է:

— Ներեցէք, օրիորդ Նատալիա, ես ուզում եմ Կլարային էլ հարցնել նրա մասին, տեսնեմ, նա ինչ կարծիքի է:

Այս ասելով նա վեր կացաւ ու դնաց աղջկայ մօտ. Հայդին նրան տեսնելով, իսկոյն դուրս եկաւ այնտեղից:

— Դէհ, սիրելի Կլարիկ, ասաց պ. Զեղեմանը աղջկայ մօտ նստելով, պատմիր ինձ ան-

կեղծօրէն ինչո՞վ է յանցաւոր ընկերուհիդ, օրիորդը ինչո՞ւ է նրան խելագար համարում:

Կլարան վերջին խօսքի վրայ շատ ծիծաղեց. նա մանրամասն պատմեց հօրը, ինչ որ պատահել էր նրա բացակայութեան ժամանակ. պատմեց նոյնպէս Հայդիի և օրիորդի վերջին խօսակցութիւնը, որից օրիորդը ենթադրել էր նրա ցնորուիլը, պ. Զեղեմանը փառ-փառ ծիծաղում էր:

— Ուրեմն դու չէիր ցանկանայ, որ երեխային տուն ուղարկէի, հարցրեց Հայրը:

— Ո՛չ, ո՛չ խնդրում եմ, Հայրիկ, չհեռացնես Հայդիին այտեղից. նրա հետ միշտ ուրախ եմ լինում. ամեն օր նա որևէ նոր բան է պատմում ինձ:

— Լաւ, Կլարիկ, ես կըկատարեմ քո ցանկութիւնը:

Նոյն օրը պ. Զեղեմանը յայտնեց օրիորդին, որ Հայդին կըմնայ իրանց տանը, որ ինքը գտնում է նրան բոլորովին առողջ և Կլարայի համար յարմար ընկերուհի:

— Խնդրեմ քաղցրութեամբ վարուէք Հայդիի հետ և շատ էլ չշփոթուէք նրա վարմուն-

քի պատճառով: Իսկ եթէ դժուարանում էք
նրանց հսկողութիւնը, շուտով մայրս գալու է
և նա կօգնէ ձեզ:

Վերջին խօսքերը, ըստ երևոյթին, օրիոր-
դին բոլորովին հանգստացրին:

Պ. Զեղեմանը երկար ժամանակ չմնաց
տանը. երկու շաբաթից յետոյ նա մի կարևոր
գործով դնաց Փարիզ: Իսկ նրա դնալուց մի-
քանի օր յետոյ նամակ ստացուեց տիկին Զե-
ղեմանից, թէ արդէն դուրս է եկել իւր կա-
լուածքից և խնդրում էր կառք ուղարկել եր-
կաթուղու կայարանը:

Կլարան անչափ ուրախ էր. նա ամբողջ օրը
Հայդիի հետ միայն իւր տատի մասին էր խօ-
սում: Իսկ օրիորդը բացատրեց Հայդիին. որ նա
տ. Զեղեմանին «տատ» չպիտի կանչէ, այլ
«յարգելի տիկին»:

Հայդիին շատ էլ դուր չեկաւ այդ բանը,
բայց ինչ կարող էր ասել, նա լուռ ու մունջ
մտաւ իւր սենեակը քնելու:

Սիրտիս հա Սիրտիս

ՎԼԱՐԱՅԻ ՏԱՏԸ

Իւս օրը պ. Զեղեմանի տանը մեծ
պատրաստութիւն էին տեսնում: Երևում էր՝ այն-
պիսի հիւրի էին սպասում, որ ամենքից յար-
գանք էր վայելում:

Նրա համար մի առանձին սենեակ պատ-
րաստեցին. օրիորդը ինքն էր հսկում և կար-
գադրութիւններ անում: Ահն լսուեց և կառքի
ձայնը, Սեբաստեանը վազեց գուռը բանալու:
Կարծում էին որ տատը ամենից առաջ Կլա-
րայի սենեակը կըմտնի և կըբարեհաճէ նրա
մօտ առանձին մնալ. այդ պատճառով Հայդիին
հրամայուած էր իւր սենեակում սպասել մինչև
որ կանչէին: Բայց Հայդին երկար չսպասեց.
շուտով աղախինն եկաւ նրան կանչելու:

Հայդին նոյն ըոպէին Կլարայի դռան
ետեւն էր գտնուում. երբ ներս մտաւ, տատը սի-
բով նայեց նրան ու ասաց.

—Մօտեցիր ինձ, որդիս, տո՛ւր ձեռք մի նայեմ քեզ:

—Բարի օր, «յարդելի տիկին», ասաց Հայդին խորը զլուխ տալով:

—Մի՞թէ ձեր զիւղում այդպէս են խօսում, այդ սրտեղ ես լսել:

—Ո՛չ, մեզ մօտ այսպէս չեն խօսում, պատասխանեց Հայդին լրջութեամբ,

—Եւ ոչ մեզ մօտ, ծիծաղելով ասաց տատը. ես բոլոր երեխաների համար տատն եմ և քեզ համար նոյնպէս, համաձայն ես:

—Այո՛, պատասխանեց Հայդին:

Տատն այնպէս սիրով ու փաղաքջանքով էր վարում Հայդիի հետ, որ երեխան իսկոյն սիրեց նրան:

—Անունդ ինչ է, հարցրեց տատը:

—Հայդի:

—Աղելհայդ, ուղղեց օրիորդը, որ նոյն բոպէիս սենեակ էր մտնում, ես դրան արգելել եմ այդ անունով կոչուելու, մի տեսակ վատ է հնչում:

—Սիրելի օրիորդ Նատալիա, ընդդիմախօսեց տ. Զեղեմանը, նրան միշտ Հայդի են կան-

չել և նա ընտելացել է այդ անուանը. հիմա մենք ինչո՛ւ պիտի փոխենք:

Միւս օրը, ճաշեց յետոյ Կլարան՝ ըստ իւր սովորութեան՝ քնեց, իսկ սատը զնաց սեղանատուն. բայց այնտեղ ոչոքի չգտնելով՝ զնաց և օրիորդի սենեակի դուռը զարկեց:

—Հայդին սրտեղ է, կամ ինչ է շինո՛ւմ:

—Նա իւր սենեակումն է: Ա՛խ, տ. Զեղեման, եթէ իմանայիք, թէ նա ինչ անկարգութիւններ է անում. .

—Հաւատացնում եմ ձեզ. որ եթէ ես լիւնէի նրա տեղ, նոյնը կանէի: Անկարելի է երեխային միայնակ թողնել առանց ոյրէէ զբաղմունքի: Բերէք նրան ինձ մօտ, ես լաւ գրքեր ցոյց կըտամ նրան:

—Գրքերն ինչ հարկաւոր է նրան, բացազանչեց օրիորդը, նա մինչև այժմ չկարողացաւ կարդալ սովորել, նա ոչ մի բանի ընդունակ չէ, այս բանին կարող է վկայել և ուսուցիչը:

—Զարմանալի բան է, աղջիկը ըստ երեւոյթին բթամիտ չէ. բերէք նրան այստեղ՝ զօնէ պատկերները կըդիտէ:

Այս ասելով նա գնաց իւր սենեակը, որտեղ մի քանի ըոպէից յետոյ մտաւ և Հայդին: Տատը մօտ կանչեց նրան և տուեց մի մեծ պատկերազարդ գիրք նայելու: Աղջկայ տխուր դէմքը մի փոքր կենդանութիւն ստացաւ և աչքերը փայլեցին ուրախութիւնից: Իսկ երբ նա նկարները մէջ տեսաւ սարերի պատկերը՝ յիշեց իւր սիրած Հայրենի սարերը և լաց եղաւ: Տատը նայեց պատկերի վրայ և տեսաւ, որ այնտեղ նկարուած էր սարի արօտատեղին, որտեղ արածում էին այժիրն ու ոչխարները. Հօտի մէջ կանգնած էր Հովիւը և իւր գաւազանի վրայ լինուած՝ նայում էր հեռաւոր սարերին, որոնք զարդարուած էին մայր մտնող արևի վերջին ճառագայթներով: Տատը Հայդիի ձեռիցը բռնելով՝ քաշեց գէպի իրան և փաղաքշելով ասաց.

— Այդ պատկերը քեզ մի բան է յիշեցնում, երեկոյեան երբ կըզաս ինձ մօտ, ես կըպատմեմ քեզ թէ այդ և թէ միւս պատկերների մասին. իսկ այժմ հանդատացիր և լսիր, քեզ հետ խօսելու եմ: Այսպէս, ուրախ եղիր: Այն ինձ, Հայդի, ինչպէս ես սովորում և ինչ գիտես արդէն:

— Գեռ ոչինչ, հառաչելով սօսաց Հայդին, ես առաջ էլ գիտէի, որ այդ անկարելի էր:

— Ի՞նչն է անկարելի, Հայդի, ինչքի մասին ես խօսում:

— Անկարելի է կարգալ սովորել, ստատիկ դժուար է:

— Գժուար է, այդ սրտեղից գիտես:

— Ինձ Պետրոսն է ասել, նա փորձեց սովորել, բայց չկարողացաւ:

— Հայդի, ի դուր ես հաւատում որևէ Պետրոսի. դու անուշաղիբ ես եղել դասի ժամանակ, դրա համար չես կարողացել սովորել:

— Միևնոյն է, բան չէր դուրս գայ, ընդդիմախօսեց Հայդին:

— Չէ, սիրելիս, ասաց տատը, եթէ քո Պետրոսին հաւատաս, դու երբէք բան չես սովորի, իսկ եթէ ցանկութիւն ունենաս, ամենակարճ ժամանակում կարող ես սովորել. այն ժամանակ դու կըկարգաս բոլորը, ինչ որ զբոսած է այդ պատկերների մասին: Աշխարհումս դեռ էլի շատ շատ գրքեր կան. երևակայիր ինչքան հետաքրքիր և օգտաւէտ պատմութիւններ կարող ես կարգալ: Միթէ չարժէ սովորել: Ես

քեզ կրնճայէի այդ գիրքը և դու կրկարդայիր այն հովուի մասին, նրա կեանքի և արկածների մասին: Դէ՛հ, ասո՛ւ, ուղո՛ւմ ես սովորել:

Հայդին լարուած ուշադրութիւնով լսում էր տատին. վերջը խորը հառաչելով ասաց.

— Ո՛հ, եթէ կարողանայի կարգալ սովորել...

— Կըսովորես, Հայդի, հաւատո՛ւ ինձ. այժմ վերցրու այդ պատկերազարդ գիրքը և գնանք Կլարայի մօտ:

Տ. Զեղեմանը Հայդիի ձեռիցը բռնելով գնաց Կլարայի սենեակը:

Այն օրեց, հրը Հայդին ուզում էր փախչել, և օրերովը նրան ետ դարձրեց, նա շատ էր փոխուել: Հայդին հասկացաւ, որ իրան չեն թողնի տուն գնալու և ստիպուած կրլինի երկար ժամանակ մնալ Փրանկֆուրտում, կարելի է և ընդ միշտ: Հայդին օրէօր աւելի էր տըխրում: Յիշերները երկար ժամայնակ երեւակայում էր իւր հայրենի Ալմը, նրա աչքի առաջ պատկերանում էին իւր սիրած կանաչազարդ սարերը և արևի տակ փայլող նրանց ձիւնապատ գագաթները: Հայդին երազում էր կայտառ սյծեբի, կարմիր ապաւածների, թաւշի նման դաշ-

տերի և գոյն-գոյն ծաղիկների մասին: Նա քաղցրութեամբ և ցաւօք սրտի մտաբերում էր պապի դաժան դէմքը, նրա հազուադէպ փաղաքշանքները, կոյր տատին, լռիկ Պետրոսին և բոլոր հոգով ձգտում էր դէպի նրանց: Առաւօտը զարթելով՝ նա երեւակայում էր իրան քեռու խրճթում և սաստիկ ցանկանում էր դուրս վաղել կանաչ եղևնիների տակ թարմ օդ ծծելու... Այն ինչ իրականութիւնն այս էր. նա պառկած է մեծ մահճակալի վրայ, շքեղ տան մէջ, Փրանկֆուրտ քաղաքում, Ալմից հեռու: Այդ ժամանակ Հայդին գլուխը սեղմում էր բարձին և դառը լաց լինում:

Կեանքի այս տեսակ դրութիւնը վատ ազդեցութիւն ունեցաւ նրա առողջութեան վրայ. նա նիհարեց, գունատուեց. ճաշին համարեա ոչինչ չէր ուտում և իւր սովորական կայտառութիւնն էլ կորցրեց: Տ. Զեղեմանը նկատեց նրա տխրութիւնը. նա կարծում էր թէ ինքն իրան կանցնի, բայց ոչ մի փոփոխութիւն չեղաւ. իսկ երբ տեսաւ որ առաւօտները արտասուալի աչքերով է դուրս գալիս Հայդին, կանչեց իւր մօտ և ասաց.

— Հայդի, ասսի ինձ, ինչո՞ւ ես վշտանում:
Հայդին պատասխան չտուեց:

— Քայց կարելի է Կլարային կասես, շա-
րունակուեց տատը:

— Ա՛չ, ես ոչոքի չեմ ասի, միևնոյն է, ինձ
ոչոք չի օգնի, պատասխանեց Հայդին յուսա-
հատ ձայնով:

Տ. Զեղեմանը շատ խղճաց նրան:

— Լսի՛ր, որդեակս, ասաց նա աղջկան
գրկելով, ես գուշակում եմ քո տխրութեան պատ-
ճառը. երբ դու պապի մօտ էիր ապրում, սո-
վոր էիր շարունակ վագվգել և գուարճանալ,
իսկ այժմ ամբողջ օրը տանն ես և դրա համար
տխրում ես: Քայց մտածիր, որ դու փոքրիկ չես,
ժամանակ է որ դու մարդկանց հետ ապրես և
ոչ թէ այժերի հետ: Եթէ դու մեզ մօտ մի-
քանի տարի մնաս, կըսովորես կարգալ, գրել,
կարել, գործել և երբ կերթաս պապի մօտ, դու
նրան լաւ օգնական կըլինիս: Երևակայիր թէ
նա ինչպէս կուրախանայ, երբ նրա համար
տաք գուլպաներ կըգործես, շապիկ կըկարես,
իսկ ձմեռուայ երկար երեկոնները որևէ բան
կըկարդաս:

Հայդիի աչքերում վառուեց վաղուց հան-
դած կրակը:

— Այն ժամանակ ես տատի համար էլ կը-
կարդամ նրա Հին, սևացած դիրքը, խօսեց նա
յուզուած ձայնով:

— Ի հարկէ, և տատի համար օգտակար
կըլինիս: Երևակայիր՝ ինչպէս կուրախանան
ամենքը, երբ փոքրիկ, տղէտ Հայդիի փոխարէն,
նրանց մօտ կըվերադառնայ խելօք ու աշխա-
տասէր մի աղջիկ:

— Իսկ այդ շո՞ւտ կըլինի, տատի, յուզուած
հարցրեց Հայդին:

— Եթէ դու ուշադիր լինիս դասին և չը-
ծուլանաս, կարելի է շուտ լինի. իսկ ճաշից
յետոյ կըդաս ինձ մօտ, ես քեզ կարել և գոր-
ծել կըսովորեցնեմ:

Այս խօսակցութիւնից երկու շաբաթ յե-
տոյ, ուսուցիչը զարկեց տ. Զեղեմանի սենեակի
դուռը: Երբ նա ներս մտաւ տիկինը քաղցրու-
թեամբ ձեռը մեկնեց ասելով՝

— Սիրելի ուսուցիչ, համեցէք, նստեցէք,
յոյս ունիմ որևէ վատ լուր չէք հաղորդելու ինձ:

— Ընդհակառակը, տ. Զեղեման, խօսեց ուսուցիչը, մի անհաւատալի և անսպասելի բան պատահեց:

— Մի՞թէ Հայդին սովորեց կարդալ, ընդհատեց նրան տատը:

— Այո՛, այո՛, այս արդէն զարմանալի բան է: Աղջիկը՝ որ չնայած իմ այնքան աշխատանքին, ոչ մի տառ չկարողացաւ սովորել, այժմ մի երկու շաբաթուայ ընթացքում կարողանում է վանկերով կարդալ: Իմ կարծիքով ձեր շնորհիւ, տիկին, անկարելին կարելի դարձաւ:

— Աշխարհում շատ հրաշքներ է պատահում, ասաց տատը, ես շատ ուրախ եմ, որ Հայդին այդպիսի լառաջադիմութիւն է արել:

Ուսուցչի գնալուց յետոյ տատը մտաւ կլարայի սենեակը. Հայդին նրա մօտ նստած կարգում էր մի փոքրիկ պատմութիւն և ինքն իրան զարմանում, թէ ինչպէս անիմաստ տառերից ամբողջ բառեր էին կազմուում, այն էլ իւր ծանօթ առարկաների անունները:

Այն երեկոյին ընթրիքի սեղանի վրայ Հայդիի ամանի մօտ դրուած էր մի գեղեցիկ պատկերազարդ գիրք: Հայդին հարցական հայեացքով նայեց տատին.

— Ի՞նչ է այդ գիրքը: Վերջինս քաղցրութեամբ ժպտաց ու ասաց.

— Դա քոնն է:

— Ընդ միշտ, կարող եմ և տուն տանել, հարցրեց Հայդին ուրախութիւնից կարմրելով:

— Ի հարկէ, ընդ միշտ, հաստատեց տատը, վաղուանից կըսկսենք կարդալ:

— Քայց դու տուն չես գնայ, Հայդի, այնպէս չէ, աւելացրեց կլարան: Երևակայիր, ինչպէս դժուար կըլինի ինձ համար, երբ տատս գնայ: Դու ինձ չպիտի թողնես, Հայդի:

Հայդին երբ գնաց իւր սենեակը, քնելուց առաջ երկար ժամանակ թերթում էր իւր ընծան և ուրախանում նրա վրայ:

Այնուհետև տատը ամեն երեկոյ իւր մօտ էր կանչում նրան ու ասում.

— Հայդի, կարդա՛ քո գրքից ինձ համար որևէ պատմութիւն:

Այդպիսի բոպէներում Հայդին իրան շատ երջանիկ էր զգում. նա հպարտութեամբ բաց էր անում գիրքը և սկսում կարդալ. տատը չհասկացած տեղերը բացատրում էր նրան և իրանից էլ լրացնելով պատմութիւնը աւելի հետաքրքիր դարձնում:

Միւս օրը, դասից յետոյ Հայդին ասաց
Վարային.

— Ուզում ես քեզ համար կարգամ:

Վարան սիրով համաձայնուեց. բայց այս
անգամ ընթելցանութիւնը երկար չտուեց: Պատ-
մութիւնը մի մեռնող տատի մասին էր, և
Հայդին երբ կարգաց, որ նա արդէն մեռաւ,
յանկարճ լաց եղաւ:

— Տատս մեռաւ, ես այլ ևս չեմ տեսնի
նրան, հաց էլ չեմ տանի, ինձ տատիկս:

Հայդին չէր կարողանում կարդացածը ջո-
կել իրականութիւնից: Վարան զարմացած՝ հա-
մոզում էր նրան, որ զրքում ուրիշ տատի մա-
սին է խօսում: Սրտասուքը հեղեղի նման թափ-
ւում էր Հայդիի աչքերէց: Նա սաստիկ կարօ-
տել էր ազգականներին և վախենում էր նրանց
կորցնել. պապը կրմեռնի, տատը նոյնպէս և
նա էլ երբէք չի տեսնի նրանց: Այժի վրաց
լուութիւն կրտիրէ, ինչպէս զերեզմանում, իսկ
նա աշխարհիս վրայ էլ ոչոք չի ունենալու:
Այս վիշտը չէր կարողանում Վարային յայտնել-
իսկ նա իւր կողմից աշխատում էր նրան հան-
գետացնել: Այդ ժամանակ մտաւ օրիորդը և

ժ.

ՀԱՅԴԻՆ ՏԵՐՈՒՄ Է

ատը սովորութիւն ունէր, որ երբ Վա-
րան ճաշից յետոյ քնում էր, ինքը մտնում էր
իւր սենեակը և Հայդիին էլ կանչում. նա նրան
մի սիրուն տիկնիկ էր ընծայել, որի համար
Հայդին շորեր էր կարում. այդպիսով Հայդին
սովորեց ասեղ բռնել: Բայց նրան աւելի հե-
տաքրքրում էր ընթերցանութիւնը և ամեն մի
յարմար ընկեր բերում էր զիրքը և տատի
մօտ նստելով՝ կարգում իւր սիրած պատմու-
թիւնները:

Տ. Զեզեմանը կէս տարի անց կացրեց երե-
խաների հետ:

Սրդէն հասել էր նրա գնալու օրը: Վա-
րայի և Հայդիի համար շատ տխուր օր էր:
Տատի գնալուց յետոյ տան մէջ դատարկութիւն
և մեռելութիւն տիրեց, երեխաները մի տեսակ
մոլորուած էին, չգիտէին ինչով զբաղուեն:

իմանալով թէ Հայդին ինչի համար է լաց լինում, խստութեամբ ասաց.

— Ազնիւ՛նդ, բաւական է լիմարութիւններդ. եթէ միւս անգամ էլ տեսնեմ, որ դու կարդալիս այդպիսի անկարգութիւն ես անում, գիրքդ բոլորովին կըխլեմ:

Հայդին աչքերը սրբեց, հեկեկանքը զսպեց ու լռեց:

Առհասարակ, նա այժմ սովորել էր իրան յաղթել, թէև դրա համար մեծ ճիգ էր գործ դնում: Կլարան շատ անգամ էր նկատել, ինչպէս նրա դէմքը ջղաճգութեամբ փոփոխւում էր և նա հարց էր տալիս.

— Հայդի, ինչո՞ւ այդպէս ծամաճուրթիւններ ես անում:

Այս բոլորը Հայդիին էժան չնստեց: Նա օրէօր նիհարանում և զուճատում էր. ախորժակն էլ կորցրեց. շատ քիչ էր ուտում, այն էլ ստիպուած: Հայդին միևնոյն ժամանակ չմոռացաւ տատի խօսքերը, նա ամենայն ուշադրութեամբ պարապում էր ուսուցչի հետ. աւելի եռանդով կար էր անում. բայց հայրենիքի տենչը քանի գնում, աւելի էր յաղթահարում նրան: Յերե-

կով էլի մի կերպ համբերում էր, բայց զիշերները համարեա միշտ արտասուած աչքերով էր քնում: Առաւօտները զարթելով՝ նա մտաբերում էր իւր ուրախ երազները, որոնց մէջ տեսել էր իրան Ալմի վրայ ազատ անհող թռչնակի նման: Եւ նա նորից սկսում էր լաց լինել, զուրիք բարձի մէջ կոխելով, որ ոչոք չսէ նրան:

Ժամանակն սոնցնում էր. Հայդին չէր իմանում, արդեօք սկսուել է ձմեռը թէ ոչ, որովհետև տունը շրջապատուած էր ահադին պատով, չէր երևում թէ ինչ է կատարում փողոցում: Երբեմն նա Կլարայի հետ զբօսնում էր կառքով, բայց այդ շատ սակաւ և կարճ ժամանակով էր լինում: Հայդին ազահութեամբ որոնում էր գեղեցիկ փողոցների վրայ խոտի դոնէ մի նշան, բայց ի գուր: Տեսնում էր միայն շատ ժողովուրդ, կառքեր, լաւ լաւ շինութիւններ և հէնց այդ քարաշէն պատերը սեղմում էին նրա կուրծքը և ազատութեան սաստիկ ցանկութիւն ճնշում նրա սիրտը: Նրան հրապուրում էին սարերը, արձակ արօտները և թարմ, հոտաւետ օդը: Այսպիսի բոպէներում նա սաստիկ ուզում էր լաց լինել:

Այսպէս անցաւ ամառը, աշունը և ամբողջ ձմեռը: Արևը դարձեալ սկսեց պայծառ կերպով լուսաւորել տան պատերը, և Հայդին գիտէր, որ շուտով կը գայ այն ժամանակը, երբ Պետրոսը իւր հօտը պիտի քէ գէպի սարը: Այնտեղ հիմա դաշտը կանաչին է տալիս. կապոյտ ծաղիկները բարձրացրել են իրանց գլխիկները և ուրախ նայում արևին. եղևնիները զարթել և ուրախ աղմկում. իսկ զարգարուն սարերը շողշողում են վարդագոյն արշալոյսի փայլից: Հայդին աչքերը ծածկում էր ձեռով, որ չտեսնէ, թէ ինչպէս արևը ոսկէգօծում է նրա սենեակի պատերը: Նա երկար ժամանակ նստում էր անշարժ, մինչև Ալարան կամ մէկ ուրիշը ընդհատում էր նրա տխուր մտատանջութիւնը:

Հայդին այն աստիճան հալուեց ու մաշուեց հայրենիքի կարօտով, որ անկարելի էր նրան տեսնել և չխղճալ. նոյն իսկ օր. Նատալիան՝ որ միշտ խիստ էր վարուել երեխայի հետ, այժմ սկսեց աւելի քաղցրութեամբ վարուել: Ըաշին առանձին ուշադրութիւն էր դարձնում նրա վրայ, խնդրում էր որ գոնէ իւր սիրած կերա-

կուրներից ուտէ, բայց Հայդին որքան էլ աշխատում էր, չէր կարողանում. ամեն բանից զրուել էր: Օրիորդը վախեցաւ, թէ մի գուցէ լուրջ կերպարանք ստանայ նրա հիւանդութիւնը, և անմիջապէս գրեց պ. Զեզեմանին երեխայի դրութեան մասին:

Պ. Զեզեմանը երկու օրից յետոյ եկաւ, հրաւիրեց բժշկին, որ քննելով Հայդին՝ հետևեալ եզրակացութեան եկաւ. — Երեխան սաստիկ կարօտութիւն է զգում իւր հայրենիքի, այդ պատճառով այսպէս հալումաշ է եղել և կմաղք դառել. ուրեմն շուտով պէտք է օգնել: Ուղարկեցէք սրան իւր հայրենի սարերը. այս է սրա նեարդային քայքայուած դրութեանը հանգստացնելու միակ միջոցը: Լաւ կը լինի հէնց այսօր ուղարկէք. ահա իմ խորհուրդը:

Պ. Զեզեմանը տեղից վեր թռաւ ու սկսեց անհանգիստ կերպով անց ու դարձ անել սենեակում:

— Ի՞նչպէս, գուցա նա, ուրեմն երեխան հիւանդացել է վշտից, ուժասպառ է եղել իմ տանը և մինչև այժմ անուշադիր է թողած: Եւ դուք, պ. բժիշկ, կարծում էք, որ ես երե-

խալին այսպէս կը թողնեմ գնալու, ո՛չ, ո՛չ. պէտք է յանձն առնէք նրան բժշկել, իւր նախկին առողջութիւնը վերականգնել. այն ժամանակ միայն ես կուղարկեմ նրան հայրենիք:

— Պ. Զեղեման, մտածեցէք թէ ի՞նչ էք անում: Ա՛խր, դա այնպիսի հիւանդութիւնն չէ՞ որ բժշկական դեղերն օգնեն, այլ բաւական է որ երեխան շնչէ սարերի կազդուրող օդը՝ որին նա սովոր է եղել և ինքն իրան կառողջանայ: Նա այստեղ երբէք չի առողջանայ, իսկ եթէ մի քանի ամիս էլ մնայ, դժուար թէ էլ երբևէ տեսնէ իւր պապին:

Կ. Զեղեմանը վախեցաւ:

— Եթէ դա միակ միջոցն է երեխային ազատելու, այն ժամանակ ես կը վարուեմ այնպէս, ինչպէս դուք խորհուրդ էք տալիս:

Այսպէս վճռելուց յետոյ, բժիշկը մնաս բարով արաց ու գնաց: Իսկ պ. Զեղեմանը նախ օրիորդին կանչեց իւր մօտ և յայտնեց, որ Հայդիին հէնց այսօր պէտք է տուն ուղարկել. յետոյ գնաց Ալարալի մօտ, որ նրան էլ բացատրէ:

— Լսի՛ր Ալարիկս, ասաց նա, այս բոլորին բժիշկին ինձ յայտնեց, որ եթէ մեր փոքրիկ

Հայդիին հայրենիք չուղարկենք, նրա հիւանդութեան հետևանքը շատ վատ կը լինի: Երևի դու էլ ես խղճում նրան. այնպէս չէ՞. խեղճուր շատ է հալուել հայրենիքի վշտից ու կարօտից: Ահա այդ պատճառով վճռեցի հէնց այսօր ուղարկել նրան իւր պապի մօտ:

Սյս լուրը սաստիկ վշտացրեց Ալարալին: Բայց հօր բացատրութիւնը նրան բողբոլիւն համոզեց, որ Հայդիին անկարելի էր իրանց մօտ թողնել. մանաւանդ այն ժամանակ հանդստացաւ, երբ հայրը խոստացաւ մի անգամ հիւր տանել նրան Հայդիի մօտ:

Ալարան յայտնեց իւր ընկերուհուն այս տխուր նորութիւնը, որի վրայ Հայդին անչափ ուրախացաւ, նա համարեա թէ իրան կորցրեց չափազանց ուրախութիւնից:

Հայդիի մօրաքրոջ Նունէին էլ կանչեցին և բացատրելով բանի էութիւնը՝ խնդրեցին որ նա տանէ երեխային: Նունէն լաւ լիշում էր քեռու վերջին խօսքերը, այդ պատճառով հրաժարուեց Հայդիին ուղեկցելու: Սյդ ժամանակ պ. Զեղեմանը Սեբաստեանին հրամայեց, որ շուտով պատրաստութիւն տեսնէ ճանապարհ ընկ-

ներու: Իսկ ինքը նստեց իւր գրասեղանի առաջ մի նամակ գրեց քեռուն և ծրարը կնքելուց յետոյ, մի քսակով էլ փող փաթաթեց, լաւ կպեց ու նամակի հետ միասին Սերաստեանին յանձնեց տանելու:

Մինչդեռ հայրը դանազան կարգադրութիւններ էր անում, Ալարայի ցանկութեամբ Հայդիի ճանապարհորդական սնդուկը բերել զրել էին նրա մօտ և Ալարան ինքն էր դարձում իւր ընկերուհու շորերն ու ընծաները: Հայդին իւր սենեակը վազեց և բարձի տակից տ. քեղեմանի ընծայած գիրքը վերցնելով՝ բերեց դրեքնոց միւս բաների հետ. նա չմոռացաւ իւր հին գլխարկն ու կարմիր շալը. թէև օրիորդը չէր թողնում այն պատառոտած բաները տանելու, բայց Հայդին երբ շատ խնդրեց, օրիորդը թոյլ տուեց: Ալարան բաց արեց մի զամբիւղ և Հայդիին ցոյց տալով՝ ասաց.

— Հայդի, այս էլ տատիդ համար կրտանես: Հայդին նայեց և ուրախութիւնից սկսեց թռչկոտել. զամբիւղի մէջ դարսած էր տասն և երկու սպիտակ կլոր բուլկիներ:

Երեխաները ուրախութիւնից մոռացել էին

որ շուտով բաժանուելու են: Բայց նրանց երկար ժամանակ չթողին միասին, յանկարծ դըրսից կանչեցին.

— Հայդի, դուրս եկ, կառքն արդէն պատրաստ է:

Հայդին մնաս բարով ասաց Ալարային և դուրս եկաւ:

Երբ ամեն բան դարսեցին կառքի մէջ և Հայդին նստեց, պ. Զեղեմանը նրա ձեռք սեղմեց ու ասաց, որ ինքը և Ալարան միշտ կը միջեն նրան: Հայդին ի սրտէ շնորհակալութիւն յայտնեց նրան:

— Բարի ճանապարհ, ասաց պ. Զեղեմանը, և կառքը շարժուեց:

Մի ժամից յետոյ Հայդին նստած էր երկաթուղու վազոնում և ծնկների վրայ գրած՝ ամուր բռնել էր իւր թանգադին զամբիւղը, որով բուլկիներ էր տանում տատին:

Այժմ միայն Հայդին ինքիքի եկաւ և հասկացաւ, որ գնում է տուն, իւր հայրենի սարերը: Անապարհին նա շփոթուած հարցրեց.

— Սերաստեան, ինչ էք կարծում, տատս կենդանի է:

— Ի հարկէ հանդստացրեց իրան Սեբաստեանը, միամիտ կացէք, նա անպատճառ կենդանի կըլինի:

Հայդին քիչ ժամանակ խորասուզուելով մտածմունքի մէջ՝ կրկին հարցրեց.

— Սեբաստեան, չէ՞ կարելի հաստատ լմանալ թէ արդեօք կենդանի է տատս:

— Այո՛, այո՛, պատասխանեց նա կիսաքուն, անհանգիստ մի լինէք, նա կենդանի է:

Ջուտով Հայդիի քունն էլ տարաւ: Նա երկար ժամանակ քնած էր, իսկ երբ զարթեց, արդէն բաւական ճանապարհ անցել էին: Վերջապէս Փայնֆելդ հասան. Հայդին վեր թռաւ տեղից և դամբիւղը ձեռին դուրս եկաւ վագոնից. Սեբաստեանն էլ սնդուկը դուրս բերեց, կայարանի առաջ դրեց և մտածում էր, որ դեռ բաւական ճանապարհ կայ ոտով անցնելու և մարդ էր որոնում, որ իրան ճանապարհ ցոյց տար Գերֆլի գնալու: Այն ժամանակ մի սալլ նկատեց, որի վրայ արդէն բարձել էին ալիւրի տոպրակներ և տէրը պատրաստուում էր նստելու. Սեբաստեանը մօտեցաւ նրան և հարցրեց.

— Չէ՞ք կարող ինձ մի աներկիւղ ճանապարհ ցոյց տալ Գերֆլի գնալու:

— Այտեղ բոլոր ճանապարհներն աներկիւղ են:

Այն ժամանակ Սեբաստեանը խնդրեց, որ ամենայրմար ճանապարհը ցոյց տայ, որովհետեւ սնդուկն էլ շալակած պիտի տանէ և վախենում է որևէ անդուդ ընկնելուց:

Անճանօթը յայտնեց որ ինքն էլ գնում է Գերֆլի և եթէ սնդուկը շատ ծանր չէ, կարող է իւր սալլի վրայ գնել:

Սեբաստեանը շատ ուրախացաւ և խնդրեց որ Հայդիին էլ տանէ Գերֆլի և այնտեղից Ալմը:

— Գերֆլից ինքս էլ կարող եմ գնալ Ալմը, ստաց Հայդին:

Սեբաստեանը մի տեսակ թեթևութիւն զգաց, որովհետև շատ էր զժուարանում սարը բարձրանալ. նա փող ընծայեց սալլապանին, լետոյ աղջկան մի կողմ կանչելով՝ նրա ձեռի դամբիւղի մէջ դրեց նամակն ու քսակը և յայտնեց.

— Բռակի մէջ շատ փող կայ, լաւ պահեցէք, այդ պ. Զեզեմանն է ուղարկում քեռուն ընծայ:

Երբ սնդուկը դրին սալի վրայ, Հայդին էլ բարձրացաւ, յետոյ սալապանը նստեց նրա կողքին և սալը շարժուեց: Սեբաստեանը Հայդիին բարի ճանապարհ մաղթելով՝ ինքը վերադարձաւ կայարան, ուր պիտի սպասէր գնացքին:

Հայդիի ուղեկիցը հացավաճառ էր Գերֆլի գիւղում, ուր և տանում էր ալիւրը: Նա երբէք Հայդիին չէր տեսել, թէև լսել էր նրա մասին: Իսկ այժմ զարմացած նայում էր նրան:

— Դ՞նու էիր անպիտան քեռու մօտ, Ալմի վրայ, հարցրեց նա աղջկան:

— Այո՛:

— Երևի քեզ համար այնքան էլ լաւ չէր քաղաքում, որ տուն ես վերադառնում:

— Ո՛չ, ինձ համար շատ լաւ էր Փրանկֆուրտում:

— Ապա ինչո՞ւ ես տուն գալիս:

— Պ. Զեզեմանն է ուղարկում ինձ տուն:

— Մի՞թէ դու ինքդ ցանկացար տուն գալ:

— Ո՛հ, ես հազար անգամ լաւ եմ համարում տատի Էօտ սպրեկ, ասաց Հայդին:

«Մի՞թէ սա ճշմարիտ է խօսում», ինքն

իրան մտածեց հացավաճառը, յետոյ չեբուխը վառեց և այլ ևս չխօսեց:

Հայդին իւր շուրջը նայեց. նա դողում էր ներքին յուզմունքից. նրան ծանօթ էին այդ տեղերը, ճանապարհները, ծառերը, իսկ հեռում երևում էին «Բագէի բուն» կոչուած սալերը և առաջուայ նման լեբը հին բարեկամներ նայում էին նրան: Հայդիի համբերութիւնը հատնում էր. նա ուզում էր դուրս թռչել սալահատից և բոլոր ուժով դէպի վեր վազել, բայց անշարժ նստած էր և բոլոր մարմնով դողում: Եկեղեցու ժամացոյցը հինգը զարկեց, երբ նրանք Գերֆլի հասան: Հայդին իջաւ սալից և հացավաճառին շնորհակալութիւն յայտնելով՝ ասաց որ պապը կըգայ սնդուկը վերցնելու: Իսկ ինքը զամբիւղը ձեռին առաջ վազեց: Նա շատ յոգնեց, ուժասպառ եղաւ. տեղ-տեղ կանգ էր առնում, որ մի փոքր շունչ առնէ: Ճանապարհն աւելի դիք և դժուարագնաց էր դառնում: Բաց Հայդին միայն մի բան էր մտածում. «Արդեօք կենդանի է տատը»: Ահա՛ երևաց նրանց իբրև ճիւղ: Հայդիի սիրտը սկսեց կրկնակի արածուկութեամբ բաբախել, նա վերջին ոյժը գործ

զրեց և վերջապէս Հասաւ խրճթին: Գողգոթիւն ձեռով բաց արեց զուռը և հազիւ շունչ քաշելով ներս բնկաւ:

— Տէր Աստուած, լսուեց սենեակի անկիւնից, մեր Հայրին առաջ այսպէս էր թռչկոտում: Ախ, եթէ կեանքումս զոնէ մի անգամ լսէի նրա ձայնը: Այդ ո՞վ էր:

— Ես եմ, տատի, ես, աղաղակեց Հայրին և պառաւի առաջ ծնկաչոյք ընկնելով՝ սիսեց նրա ձեռները համբուրել. նա ուրախութիւնից էլ չէր կարողանում խօսել: Տատր նոյնպէս անկապ էր խօսում. շոյում էր նրա մազերն ու ձեռները և ջերմ համբուրում նրա երեսը:

— Այս նրա ձայնն է, նրա մազերն է: Փնփ ֆեղ Աստուած, փառք ֆեղ: Եւ նրա աչքերից արտասուքի երկու կաթիլ ընկաւ Հայրի ձեռին: Այս զո՞ւ ես, սիրելի աղջիկս, միթէ դու ես, Հայրի:

— Այո՛, այո՛, տատի ջան, ես եմ, մի լար: Ես դարձեալ ամեն օր կըգամ քեզ մօտ. էլ ուրիշ տեղ չեմ գնայ: Նայիր, տատի, ինչ եմ բերել քեզ համար. սև չոր հացից ձանձրացել ես, քեզ սպիտակ բուլկի եմ բերել:

— Ախ, գաւակս, աղաղակեց տատը, աշխարհիս վրայ դու ամեն բանից թանկ ես ինձ համար. և գրկելով նրան կրկին ու կրկին համբուրում էր:

— Հայրի, հողիս, խօսիր, պատմիր, ես ուզում եմ քեզ լսել:

Հայրին պատմեց թէ ինչպէս ինքը անհանգիստ էր նրա մասին և թէ ինչպէս շտապում էր նրան տեսնելու: Այդ ժամանակ ներս մտաւ Պետրոսի մայրը, որ Հայրիին տեսնելով զարմացած մնաց:

— Հայրի, միթէ այդ դու ես, ինչպէս լուսընկար այ՛տեղ:

Հայրին ձեռ տուեց նրան, համբուրուեցին և Մարթան շարունակեց.

— Մայրիկ, եթէ տեսնէիք թէ Հայրին ինչ լաւ շոր ունի հագին, ինքն էլ ինչպէս մեծացել ու սիրունացել է. հազիւ կարելի է նրան ճանաչել: Իսկ այս փետուրով զլիարկն էլ քոնն է, Հայրի. ծածկիր, տեսնեմ, քեզ սո՞ղ է գալիս:

— Չեմ ուզում, վճռական կերպով ասաց Հայրին, վերցրու քեզ համար. ինձ հարկաւոր չէ, ես իմս ունիմ:

Հայդին վիշում էր, թէ ինչպէս պապը նրանից բաժանուելիս յայտնեց, որ չի ուզում նրա գլխին տեսնել փետուրներով գլխարկ: Մարթան չէր ուզում վերցնել. նրա կարծիքով այդ գլխարկը իւր համար շատ ճոխ էր. դրան միայն կարելի էր լաւ գնով ծախել: Հայդին իրանն արաւ. գլխարկն անսկատելի կերպով մի տեղ դրեց. յետոյ իւր վրայի շորերը հանեց, մնաց միայն շրջագրեցտով ու շապկանց մերկ թեւերով, վրայից իւր հին կարմիր շալը գցեց և տատի ձեռը բռնելով ասաց.

— Այժմ ես գնում եմ պապի մօտ. վաղը առաւօտեան դարձեալ կըգամ: Բարի գիշեր, տատի:

— Ե՛կ, Հայդի, եկ, սիրելիս, ասում էր պառաւը երեխայի ձեռը սեղմելով:

— Զորդ ինչո՞ւ հանեցիր, հարցրեց Մարթան:

— Այսպէս աւելի լաւ է, պապս չէր կարող ինձ ճանաչել: Եւ նա կրկին անգամ բարի գիշեր մաղթելով՝ դուրս եկաւ խրճից և զամբիւղ ձեռին սկսեց բարձրանալ դէպի վերին Սլմը:

Մայր մտնող արևը իւր վերջալոյսը սփռել էր կանաչադարդ Սլմի վրայ, և սարերի ձիւ-

նապատ գաղաթները շողշողում էին: Հայդին յաճախ կանգնում էր և իւր շուրջը նայում. — խոտերն ու ժայռերը կարմրին էին տալիս և «Բագէլի բուն» կոչուած սարի սուր գաղաթները վառուում էին երկնքում: Հայդին քարացել կանգնել էր և հրճուանքից զգացուած՝ արտասուքի կաթիլներն ընկան նրա աչքերից: Այս նրա սիրելի պատկերն էր, որ կարօտով մտաբերում էր օտարութեան մէջ: Նա արտասուալից աչքերը բարձրացրեց դէպի երկինքը, բայց խօսք չէր գտնում, թէ ինչպէս շնորհակալութիւն յայտնէ Աստծուն, որ կրկին արժանացրեց նրան հայրենիքը տեսնելու և նրա զեղեցկութեամբ հիանալու: Այն ժամանակ միայն Հայդին կարողացաւ շարունակել իւր ճանապարհը, երբ վերջալոյսը բոլորովին հանգաւ: Նա սկսեց արամազ թեւերը բարձրանալ: Ահա՛ երևացին թաւամազ եղևնիները գաղաթները, երևաց կտուրը և վերջապէս խրճիթը. իսկ խրճիթի առաջ նրստած էր պապը և ձեռին չիբուխը բռնած՝ խորասուզուած նայում էր իւր առաջ: Հայդին ոչ թէ գնում, այլ թուչում էր. և մինչդեռ քեռին կրթափուէր իւր մտածմունքներից, Հայ-

դին թուա նստեց նրա ծնկների վրայ և հետևեալ խօսքերը միայն կարողացաւ արտասանել:

— Պապի ջան, սիրելի պապի:

Պապը լուռ գրկեց աղջկայ գանգրահեր գլուխը. նա էլ յուզմունքից չկարողացաւ խօսել, միայն նրա աչքերը արտասուքով լցուեցին: Յետոյ նա Հայդիին նստեցնելով իւր ծնկան վրայ՝ երկար ժամանակ նայում էր նրան:

— Գու կրկին եկար ինձ մօտ, Հայդի, ասում էր նա. բայց ինչո՞ւ. ուրեմն դու յարմար չէիր մեծ տան համար և քեզ հետ ուղարկեցին:

— Ո՛չ, պապի, տաք-տաք խօսեց Հայդին, նրանք ամենքն էլ բարի էին և՛ Վլարան, և՛ նրա տատը, և՛ պ. Զեղեմանը. բայց դիտես ինչ, պապի, ես սաստիկ կարօտեցի քեզ: Եւ մի առաւօտ պ. Զեղեմանը կանչեց ինձ... սակայն այս նամակում ամեն բան գրուած. կրկինի:

Հայդին զեռին թուա և զամբիւղից նամակն ու քսակը հանելով՝ յանձնեց պապին:

— Այդ քոնն է, ասաց պապը քսակը դնելով նստարանի վրայ, յետոյ նամակը կարգաց և առանց ձայն հանելու գրպանը դրեց:

— Ուրեմն դու առաջուայ նման ինձ հետ

կաթ կըխմես, այնպէս չէ, Հայդի: Դէհ, վերցրու վողերդ և ներս մտնենք. դրանով քեզ համար մահճակալ կառնես և շորեր միքանի տարուայ համար:

—Ո՛չ, ինձ հարկաւոր չէ մահճակալ, իսկ Կլարան այնքան շորեր դարսեց սնդուկս, որ դեռ երկար ժամանակ կըբաւէ:

—Բայց և այնպէս վերցրու, պահիր, մի օր պէտք կըզայ:

Հայդին վերցրեց քսակը և պապի հետ ներս մտաւ խրճիթը: Նա խրճիթի բորոր անկիւնները նայեց, յետոյ սանդուխքով վերև վազեց խոտնոցը, բայց այնտեղից վշտացած աղաղակեց.

—Պապի, անկողինս չկայ այլ ևս:

—Իջիր այստեղ, ես չզիտէի թէ դու կըզաս: Ե՛կ, առաջ կաթ խմիր:

Հայդին իջաւ: Նա նստեց իւր բարձր աթոռի վրայ և ազահութեամբ խմեց կաթը: Յետոյ ամանը դրեց սեղանի վրայ և խորը հառաչելով ասաց.

—Ո՛հ, պապի, մեր կաթից քաղցը ոչինչ չկայ աշխարհիս երեսին:

Յանկարծ Պետրոսի սուլոցը լսուեց, Հայ-

ներ երբէք չի կերել ինքը. միայն ափսոսում է,
որ շուտ է վերջանալու, որից յետոյ սև չոր հաց
ուտելը աւելի դժուար կըլինի:

— Գիտե՞ս ինչ կանեմ, տատի, ասաց հայ-
դին, ես կըզրեմ Կլարային, որ ինձ շատ շատ
բուլկիներ ուղարկէ:

— Այդ շատ լաւ միտք է, հայդի, ասաց
Մարթան, բայց մինչև այնտեղից այստեղ կը-
հասնի և բոլորը կուտուի կըվերջանայ, շատ
կըջորանայ, ուրեմն այդպէս անյարմար է: Այս-
տեղ, Գերֆլումն էլ կայ մի հացավաճառ, որ
ուղիղ այդ տեսակ բուլկիներ է թխում, բայց
նրանք թանգ են, իսկ ես հագիւ կարողանում
եմ սև հաց աւնել:

— Ա՛խ, տատի, ուրախ աղաղակեց աղջիկը,
չէ որ ես շատ փող ունիմ, այժմ գիտեմ թէ
ինչի վրայ կըծախսեմ այն, ամեն օր մի-մի
թաժայ բուլկի կառնեմ քեզ համար, և այս
Պետրոսը կարող է անել, նա այսուհետև ամեն
օր Գերֆլից բուլկի կըբերէ:

— Ա՛յ, սիրելիս, ասաց տատը, այդ փողերը
մի ծախսիր, տո՛ւր պապին, նա աւելի հարկա-
ւոր բանի վրայ գործ կըդնէ:

ԺԱ.

ՊԱՊԸ ՎԵՐԱԳՆՈՒՆՈՒՄ Է ԳԵՐՖԼԻ ԳԻՒՂԸ

այդին իրանց խրճիթի մօտ կանգնած՝
անհամբեր սպասում էր պապին: Ինքը պիտի
դնար տատի մօտ, իսկ պապը Գերֆլի զիւղը
հայդիի թողած սնդուկը բերելու:

Հայդին շտապում էր տատին տեսնել, որ
իմանար թէ ինչպէս է հաւանել իւր բերած
բուլկիները:

Վերջապէս քեռին դուրս եկաւ և նրանք
ուղևորուեցին դէպի ներքին Սլմը: Պետրոսնց
խրճիթի մօտ նրանք բաժանուեցին և հայդին
ներս վազեց տատի մօտ: Տատը իսկոյն ճանա-
չեց նրա ոտի ձայնը և բացագանչեց.

— Այդ դ՞ու ես, աղջիկս, էլի եկա՞ր ինձ մօտ:

Ցտոյ նա ամուր բռնեց հայդիի ձեռները,
կարծես վախենում էր թէ կըխլեն նրանից և
յայտնեց երեխային, որ այնպէս համով բուլկի-

Բայց Հայդին նրան չէր լսում և շարունակում էր.

— Ո՛հ, այժմ տատս ամեն օր թաժայ բուկի կունենայ, նա էլի կառողջանայ: Ո՛հ, տատի, կարելի է այնպէս առողջանաս, որ աչքերդ էլ տեսնեն, հա՛:

Տատը լռեց, որովհետև չէր ուզում աղջկան վշտացնել: Յանկարծ Հայդիի աչքովն ընկաւ հին աղօթագիրքը և ուրախութեամբ ազդակեց.

— Տատի, ես հիմա կարդալ գիտեմ, ուզո՞ւմ ես քո հին գրքից բան կարդամ:

— Ա՛խ, ինդրում եմ կարդաս. բայց մի՞թէ դու իսկապէս սովորեցիր կարդալ:

Հայդին վերցրեց թողոտ աղօթագիրքը և հարցրեց տատին, թէ ի՞նչ կարդայ:

— Կարդան ինչ որ ուզում ես, գաւակս:

Հայդին թերթում էր գիրքը:

— Այստեղ արևի մասին է խօսում, կարդան:

Եւ Հայդին սկսեց կարդալ:

Սուրբ-Գրքի խօսքերը լսելով՝ տատի երեսը փայլեց ուրախութիւնից, իսկ աչքերից արտասուէր կաթիլներ թափուեցին: Երբոր Հայդին

վերջացրեց, նա խնդրեց որ կրկին կարդայ, և Հայդին կարդաց:

— Ո՛հ, Հայդի, եթէ իմանաս թէ ի՞նչպէս փառաւորուեց հոգիս:

Հայդին զարմացած էր մնացել տատի հայեացքի փոփոխութիւնից. նրա երեսը ուրախութիւն էր արտայայտում. կոյր աչքերը փայլում էին և կարծես մութ խրճիթի առաստաղի միջից տեսնում էր երկինքը:

Վաղուց էր քեռին չէր խօսել Գերֆիլի բնակիչների հետ. նա սովորաբար գիւղի միջով անցնելիս՝ յօնքերը այնպէս կիտած էր լինում, որ ոչ ոք չէր համարձակում նրան մօտենալ: Բայց այս անգամ, երբ նա գնաց հացավաճառի մօտ Հայդիի սնդուկը վերցնելու, մի անսպասելի բան պատահեց: Նա որքան էլ աշխատում էր յօնքերը կիտել, այնուամենայնիւ ուրախութեան զգացմունքը թափանցում էր նրա դէմքի գծազրութեան մէջ ամբողջովին և նրա սովորական խստութիւնը մեղմացնում:

— Քեռի, բարեկամաբար սկսեց խօսել հացավաճառը, ուրախ էք ձեր թոռնիկի գալուն:

Ի՛նչ լաւ աղջիկ է. ճանապարհին ես հիանում էի նրա վրայ:

Ուրախութեան ժպիտը փայլեց պապի երեսին:

— Չնորհակալ եմ, բարեկամ, որ երեխայիս բերեցիք: Սյս ասելով նա կռացու Հայդիի սընդուկը վերցնելու:

-- Քեռի, սնդուկը շատ ծանր է, ասաց հացավաճառի կինը, դժուար թէ կարողանաք տանել: Սպասեցէք, մեր բանուորին կանչեմ որ տանէ:

— Ո՛չ, հարկաւոր չէ, վճռական կերպով պատասխանեց ծերունին:

— Գոնէ մի թեթեւ սնդուկի մէջ դարսեցէք միջի եղածը, ես կըտամ ձեզ. իսկ ձեր սնդուկը մի ուրիշ անգամ տարէք:

Քեռին չէր կարողանում իւր զարմանքը ծածկել: Նա մինչև հիմա ամենքին չար և նենդաւոր էր կարծում, իսկ այժմ այս մարդն ու կինը այնպէս բարի հայեացքով են նայում նրա վրայ և իրանց ծառայութիւնն առաջարկում: Նա շնորհակալութեամբ վերցրեց նրանց առաջարկած թեթեւ սնդուկը և ամեն բան մէջը

տեղաւորելով՝ ուղևորուեց դէպի տուն: Քեռուն ճանապարհ ձգեցին սիրալիր ողջոյններով, որոնք նա վաղուց արդէն մոռացել էր:

Նրեկոյեան վերջալոյսը նոր էր հանգել, երբ պապը մօտեցաւ Պետրոսեոց խրճիթին: Հայդին նրան նկատելով՝ իսկոյն դուրս վազեց խրճիթից, իսկ տատին խոստացաւ միւս օրն էլ գալ:

— Պապի, ճանապարհին ասաց Հայդին, այն քսակի մէջ եղած փողերն ինձ տուր, ես ուզում եմ Պետրոսին ամեն օր մի քանի կոպէկ տամ, որ տատի համար սպիտակ բուլկի առնէ:

— Իսկ մահճակալը, Հայդի, ընդդիմախօսեց քեռին. աւելի լաւ է քեզ համար մի մահճակալ առնես, նա բուլկիներէց լաւ կըլինի:

Բայց Հայդին էլ հանգստութիւն չէր տալիս պապին, հաւատացնելով որ այստեղ խոտի վրայ աւելի լաւ է քնում, քան Փրանկֆուրտում շքեղ մահճակալի վրայ, և այնպէս թախանձանօք էր խնդրում, որ պապը վերջապէս համաձայնեց:

— Փողերը քոնն է, ինչ ուզում ես արա. կարող ես ամբողջ տարուայ ընթացքում հաց առնել տատիդ համար:

Հայդին սովորաբար ընթրիքի ժամանակ էր պատմում, թէ այդ օրը ինչպէս էր անց կացրել տատի մօտ:

— Ի՜նչպէս. մի՞թէ դու կարդալ գիտես, զարմացած հարցրեց մի անգամ ծերունին. այդ լաւ է:

Հայդին պատմեց, թէ սկզբում ինչպէս դժուարանում էր սովորել և թէ յետոյ ինչպէս յանկարծ յաջողուեց նրան:

— Ես շատ ցաւում եմ, որ չկարողացայ սովորել լաւ գրել և կարել, տխրութեամբ խօսեց աղջիկը: Ես այնպէս ուզում էի քեզ «օգտակար» լինել, ինչպէս ասում էր ինձ այնտեղի տատը, բայց չյաջողուեց. ես չեմ կարող քեզ համար շապիկ կարել, դուլպաներ գործել, նամակներն էլ հազիւ թէ կարողանամ գրել: Յաւում եմ, որ այստեղ ոչ ոքից չպիտի կտրողանամ սովորել. և նա հառաչեց:

Ծերունին չպատասխանեց աղջկայ դադար-կախօտութիւններին. նա այնպէս խորասուզուել էր մտածմունքի մէջ, որ Հայդին վախեցաւ թէ ինքը նրան բարկացրեց և սկսեց նրան փաղաքշել:

Հետևեալ կիրակի օրը, վաղ առաւօտեան քեռին դուրս եկաւ խրճից և նայեց հեռաւոր շրջակայքը. արշալոյսը նոր էր բացուել և իւր կենսատու ճառագայթները սփռել զիմացի սարերի ու հովտի վրայ: Հեռուից զանգահարութիւն էր լսոււմ: Պապը յետ դարձաւ խրճիթն ու ասաց.

— Վեր կաց, Հայդի, արևը դուրս է եկել: Զորերդ հագիր, մենք այսօր կերթանք եկեղեցի:

Հայդին ուրախութեամբ վեր թռաւ տեղից և շտապով հագաւ Ֆրանկֆուրտից բերած շորերից մինը: Պապը նույնպէս զարդարուեց տօնի շորով:

— Պապի, աղաղակեց Հայդին, ես քեզ երբէք այդպէս չեմ տեսել. ինչպէս սազ է գալիս քեզ նոր շորդ:

— Քեզ էլ քո շորն է սազ գալիս. դէհ, գնանք:

Նա Հայդիի ձեռիցը բռնեց և զնացին դէպի վար:

Քանի գնում աւելի լսելի էր դառնում զանգի զօղանջիւնը. Հայդին հիացած ականջ էր դնում այդ ձայնին:

— Ի՞նչպէս են զանգահարում, պապի, այսօր
երևի մեծ տօն է:

Դերձիլի գիւղի բնակիչները արդէն հաւա-
քուել էին եկեղեցում և ժամասացութիւնն էլ
սկսուած էր, երբ պապն ու Հայդիին մտան այն-
տեղ և նստեցին ետևի նստարանի վրայ:

Պատարագից յետոյ քեռին դուրս եկաւ
եկեղեցուց և Հայդիի հետ ուղևորուեց դէպի
քահանայի տուն: Քահանան մեծ սիրով ըն-
դունեց նրան: Քեռին սկզբում շփոթուեց, որով-
հետև չէր սպասում այդպիսի ընդունելութեան:

— Տէր Հայր, ասաց նա, դուք երբ վերջին
անգամ ինձ մօտ էիք, կարծեմ վիրաւորեցի ձեզ
իմ աւելորդ խօսքերով, որի համար ներողու-
թիւն եմ խնդրում: Դուք այն ժամանակ ճիշտ
էիք ասում. հէնց այս ձմեռ ես պիտի գիւղ
տեղափոխուեմ:

— Ե՛ս շատ ուրախ եմ, որ դուք համոզուել
էք, պատասխանեց քահանան. վերջապէս զգա-
ցել էք որ հարկաւոր է մարդկանց հետ ապրել:

— Եթէ ինձ կըհարցնէք, ես արդէն ծե-
րացել եմ, այնտեղ էլ շատ լաւ էր ինձ համար,
բայց ահա սրան (նա ձեռք դրեց Հայդիի դանդ-

ուսհեր գլխին), ինչպէս երևում է, ուրիշ տե-
սակ կեանք է հարկաւոր. սա դեռ հիմա էլ
հառաջում է, թէ ոչ ոք չկայ որ իրան սովո-
րացնէ՞. իսկ երբ կըմեծանայ, երևի կըսկսէ ինձ
նախատել, որ ես ժամանակին չեմ հոգացել նրա
ուսման մասին:

Քահանան բոլորովին համակարծիք էր,
որ աղջկան հարկաւոր է ուսում տալ. Հայդիին
փաղաքշելով՝ նրա ձեռքը բռնեց և քեռու հետ
դուրս եկան:

Հայդին այնպէս ուրախ էր, որ չնկատեց
թէ ինչպէս բարձրացան այն ահագին դառի-
վերը: Երևակայեցէք՝ նա չպիտի բաժանուէր
ոչ պապից, ոչ տատից, ոչ այն հրաշալի սարե-
րից, ոչ իւր սիրելի այծերից և միւլնոյն ժա-
մանակ պէտք է սովորէր. նա կըմեծանար, ոչ
իբրև մի տղէտ աղջիկ, այլ ամենքին կըլինէր
«օգտակար», ինչպէս խորհուրդ էր տալիս Ֆը-
րանկֆուրտի տատը:

— Սիրելի պապի, դոչեց Հայդին՝ Պետրո-
սեանց բնակարանին մօտեցալով, չգիտեմ ինչպէս
անեմ. ես սաստիկ ուզում եմ և՛ տատին տես-

նել ու ամեն բան պատմել նրան և՛ քեզ մենակ չեմ ուզում թողնել:

— Որ այդպէս է, ես էլ կրգամ քեզ հետ, ժպտալով ասաց պապը:

Եւ երբ խրճթին մօտեցան, քեռին բաց արեց դուռը, ներս մտաւ ու ասաց.

— Բարև ձեզ, տատի, ինչպէս է ձեր առողջութիւնը: |

— Տէր Աստուած, սա քեռին է, գոչեց տատը. շատ ուրախ եմ, այժմ կարող եմ ձեզ շնորհակալութիւնս յայտնել մեզ արած լաւութիւններիդ համար. թող Աստուած ձեզ հատուցանէ, քեռի:

Տատը իւր գողգոջիւն ձեռը մեկնեց քեռուն և շարունակեց.

— Ես մի խնդիր ունիմ, քեռի, այն է՝ որ քանի կենդանի եմ, Հայդիին ոչ մի տեղ չուղարկէք, դրանով ինձ շատ կը վշտացնէք. ախր դուք չգիտէք, թէ ինչպէս եմ սիրում սրան:

Եւ նա գրկելով աղջկան՝ սեղմում էր կրծքին:

— Հանգիստ կացէք, տատի, ասում էր քեռին, ես ձեզ չեմ վշտացնի, մենք դեռ շատ տարիներ կապրենք միասին:

Այդ բոպէին Պետրոսը հեալով ներս ընկաւ և յոգնածութիւնից հաղիւ շունչ քաշելով՝ փառաւոր կերպով հօսեց մի նամակ ու Հայդիին յանձնեց: Ամենքն անհամբեր սպասում էին թէ ինչ կըլինէ: Հայդին բաց արեց ծրարը և սկսեց բարձրաձայն կարդալ: Նամակը Ֆրանկֆուրտից էր, Հայդիին ընկերուհի Ալարայից: Նա գրում էր որ Հայդիին զնալուց յետոյ ինքը շատ տըխրել է, դրա համար էլ հայրը խոստացել է նրան, որ այս ամառը ջրերը զնալիս՝ միքանի օրով կայցելեն Հայդիին ու նրա պապին:

Այս նամակը այնպէս ուրախացրեց ու զարմացրեց ամենքին, այնքան խօսեցին դրա մասին, որ մինչև անդամ քեռին էլ չիմացաւ, թէ ինչպէս աննկատելի կերպով ժամանակն անցաւ: Արդէն երեկոյ էր, երբ նրանք բաժանուեցին միմեանցից: Տատը զգացուած ասաց քեռուն.

— Յոյս ունիմ, որ այսուհետև շուտ-շուտ կը տեսնուենք, քեռի. այնպէս չէ: Եկէք, երբ ժամանակ ունենաք և աղջկան էլ շուտ-շուտ ուղարկեցէք: Առանց դրան շատ տխուր եմ լինում: Քեռին խոստացաւ որ միշտ կայցելէ նրան Հայդիին հետ:

Երբ պապն ու թուռնիկը տուն էին գնում,
 Հեռուից լսելի էր զանգահարութիւնը. իսկ արևի
 վերջալոյսը ոսկեգօծել էր Ալմի խրճիթը իւր
 ճառագայթներով:

Հայդին ուրախութիւնից երգում ու թըռ-
 կոտում էր, իսկ ծերունին խորասուզուած զը-
 նում էր թուռան հետ, և նրա դէմքը արտա-
 յայտում էր խորին բաւականութիւն:

Վ Ե Ր Ջ

Վ Ր Ն Պ Ա Կ Ն Ե Ր

Էջ.	տող.	տպուած է	պէտք է լինի
10	22	եկել	եկել ես
11	7	բաժանելու	բաժանուելու
13	17	տեղ	տեղը
17	11-12	այնպէս	այնպէս
20	10	խոր քունը	խորը քուն
>	15	շառանջում	շառանջում
21	2	մինչև	մինչև
23	19	դարձեալ	դարձեալ
24	15	Հայդի	Հայդի
25	4	ճաղիկներ	ճաղիկները
>	13	կողմ	կողմը
>	22	լուծեան	լուծիւն
30	5	տունը	տուն
>	20	կապույտ	կապույտ
32	>	քունը	քուն
38	13	քեզ	քեզ համար
>	23	մանրամասութեամբ	մանրամասնութեամբ
45	1	շատ	շատ
60	5	Զեղեմանին	Զեղեմանին
61	20	զանգակատներ	զանգակատները
63	12	>	>
>	15	>	>
66	3	տանը	տանը
67	9	Հայդի	Հայդի
>	>	կատուի	կատուների
>	>	ճնկների	ճնկների
>	13-14	տոջեր	տոջեր
>	14	նս	նս
68	1	դժգոհ	դժգոհ
69	1	գնամ	գնամ
>	21	Հայդի	Հայդի
73	5	թ	թ
74	1	լ	լ
79	1	լ	լ

« Ազգային գրադարան

NL0398097

1509